

Η επίλυση των εμπορικών διαφορών της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τη διαδικασία διμεροποίησης του παγκόσμιου εμπορίου

Δημήτριος Βουγιούκας*

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ως μέλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και μέσα από την Κοινή Εμπορική Πολιτική, προωθεί την απελευθέρωση των διεθνών εμπορικών συναλλαγών. Σεβόμενη τις αρχές και τους κανόνες του ΠΟΕ, υπήρξε υπέρμαχος του πολυμερούς συστήματος επίλυσης διαφορών που αυτός εφαρμόζει. Η κρίση και αμφισβήτηση που διάγει ο συγκεκριμένος μηχανισμός αυτή την περίοδο, με αποκορύφωμα την αδυναμία λειτουργίας του Εφετειακού Σώματος, οδηγεί την ΕΕ στην αναζήτηση αποτελεσματικών μέσων περιορισμών των στρεβλώσεων του διεθνούς εμπορίου. Η ενωσιακή νομοθεσία που οδηγεί στη θέσπιση μονομερών μέτρων και η προώθηση των διμερών εμπορικών συμφωνιών με τρίτες χώρες οι οποίες περιλαμβάνουν συστήματα επίλυσης διαφορών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής τους, αποτελούν εναλλακτικές μορφές για την προώθηση των διεθνών συναλλαγών. Δημιουργούν όμως εύλογη ανησυχία για τη διατήρηση του πολυμερούς χαρακτήρα οργάνωσης του διεθνούς εμπορίου.

κοινή εμπορική πολιτική – Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου – σύστημα επίλυσης εμπορικών διαφορών – διμερείς εμπορικές συμφωνίες – διαιτησία – πολυμερές επενδυτικό δικαστήριο

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Σε ένα διαρκώς εξελισσόμενο δικαιοϊκό πλαίσιο οργάνωσης και διαμόρφωσης των διεθνών οικονομικών και εμπορικών σχέσεων, μία περιφερειακή πολιτική και οικονομική οντότητα η οποία θεωρείται ότι αποτελεί μέχρι σήμερα «την πιο προηγμένη και πιο ολοκληρωμένη μορφή περιφερειακής οικονομικής συνεργασίας στον κόσμο»¹, η Ευρωπαϊκή Ένωση, παράγει ένα υπερεθνικό δίκαιο το οποίο δεν περιορίζεται στη ρύθμιση των διασυνοριακών συναλλαγών ανάμεσα στα κράτη μέλη της αλλά ασκεί επίδραση σε σημαντικό τμήμα του διεθνούς εμπορίου. Αυτή η υπερεθνική οντότητα αποτελεί το επιστέγασμα μίας διαδικασίας οικονομικής ολοκλήρωσης με απώτερο στόχο την πολιτική ένωση της Ευρώπης. Η εξέλιξη αυτή, από τη δημιουργία των πρώτων Κοινοτήτων σε μία ενιαία Ευρωπαϊκή Ένωση η οποία περιλαμβάνει είκοσι επτά κράτη και διαθέτει νομική προσωπικότητα και αυτοτελή παρουσία στη διεθνή κοινότητα, δεν ήταν από την αρχή δεδομένη ούτε άνευ εμποδίων. Υπήρξε όμως καθοριστικής σημασίας τόσο για τα κράτη μέλη και τους πολίτες τους που συμμετείχαν σε αυτή τη διαδικασία όσο και για τις τρίτες χώρες που συναλλάσσονται με αυτήν και τους διεθνείς οργανισμούς.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ως μέλος η ίδια του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, επιδιώκει την απελευθέρωση των διεθνών εμπορικών συναλλαγών, χρησιμοποιώντας ως πρότυπο στις διαπραγματεύσεις την ίδια της την εσωτερική αγορά. Η άσκηση της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης και αφορά στο εμπόριο αγαθών, υπηρεσιών, στις εμπορικές πτυχές της διανοητικής ιδιοκτησίας και στις άμεσες ξένες επενδύσεις. Η Κοινή Εμπορική Πολιτική συμπληρώνει την τελωνειακή ένωση, καθώς διασφαλίζει την ομοιόμορφη διεκπεραίωση των εμπορικών σχέσεων με τις τρίτες χώρες και αποτελεί τον θεμέλιο λίθο των κοινών εισαγωγικών και εξαγωγικών καθεστώτων της ΕΕ. Η Ένωση ασκεί επίδραση στη διαμόρφωση του παγκόσμιου εμπορίου, καθώς προωθεί όχι μόνο την απελευθέρωση των συναλλαγών, αλλά ένα πρότυπο αποτελεσματικού διεθνούς εμπορίου βασισμένου στο κράτος δικαίου.

* Δ.Ν., Δικηγόρος, Ειδικός Νομικός Σύμβουλος Διοίκησης ΕΑΓΜΕ, Εντεταλμένος Διδασκαλίας Νομικής Σχολής ΑΠΘ

¹ Π. ΓΚΑΒΙΝΗΣ, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2009, σ. 112.

Οι πολυμερείς διαπραγματεύσεις στα πλαίσια του ΠΟΕ δεν είχαν το αναμενόμενο αποτέλεσμα, ειδικά μετά την αποτυχία των διαπραγματεύσεων του Γύρου της Ντόχα. Μία τάση διμεροποίησης παρατηρείται στις διεθνείς εμπορικές σχέσεις, στην οποία μάλιστα πρωτοστατεί η ΕΕ υπογράφοντας εμπορικές συμφωνίες με κράτη όπως ο Καναδάς² και η Ιαπωνία. Αν και η ΕΕ και οι θεσμοί της δηλώνουν προσηλωμένοι «σε ένα ισχυρό και πολυμερές εμπορικό σύστημα που βασίζεται σε κανόνες»³, ο ρεαλισμός και η ανάγκη διευκόλυνσης των διεθνών εμπορικών ροών οδήγησε την Ένωση στην υπογραφή διμερών συμφωνιών ως αντίβαρο στη στασιμότητα που παρατηρείται στα πλαίσια του ΠΟΕ. Ταυτόχρονα, το διεθνές θεσμικό πλαίσιο του εμπορίου τείνει να αποκτήσει μορφή μωσαϊκού στερώντας από το πολυμερές σύστημα του ΠΟΕ την αποκλειστικότητα στην παραγωγή και εφαρμογή κανόνων ρύθμισης των συναλλαγών μεταξύ κρατών. Μία τέτοια εξέλιξη βέβαια, ως έναν βαθμό, υπήρξε αναπόφευκτη καθώς η ρύθμιση του διεθνούς εμπορίου συνδέθηκε με ζητήματα όπως το ενεργειακό, η προστασία του περιβάλλοντος, ακόμα και οι εργασιακές σχέσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Πλέον, είναι κυρίως οι συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών ή ελεύθερου εμπορίου (Free Trade Agreements/FTA's) αυτές που τείνουν να αποτελέσουν τη νομική βάση ρύθμισης του διεθνούς εμπορίου⁴ παραγκωνίζοντας ως έναν βαθμό και κατακερματίζοντας το ενιαίο πολυμερές σύστημα που αναπτύχθηκε στα πλαίσια της GATT και του ΠΟΕ⁵. Αυτή η εξέλιξη, ακόμα και αν διαφαίνεται να αποτελεί μία απαραίτητη εναλλακτική λύση στη στασιμότητα που εκδηλώθηκε μετά τον Γύρο της Ντόχα, δεν αποκλείεται να πλήξει τη διαφάνεια, την προβλεψιμότητα και τη σταθερότητα του διεθνούς εμπορίου. Όσον αφορά ειδικότερα στις εμπορικές διενέξεις μεταξύ κρατών, η νέα τάξη πραγμάτων στο νομικό πλαίσιο του διεθνούς εμπορίου ενδέχεται να περιορίσει την αποτελεσματικότητα αλλά και τη συλλογική αποδοχή του νομικού πλαισίου επίλυσης διαφορών που έχει θεσπίσει ο ΠΟΕ. Η ΕΕ, από την πλευρά της, υποστήριξε διαχρονικά τον θεσμό αυτό προκειμένου να επιλύσει εμπορικά ζητήματα με άλλες χώρες, ταυτόχρονα όμως κάνει χρήση εναλλακτικών τρόπων οι οποίοι συνήθως προβλέπονται στις διμερείς εμπορικές συμφωνίες που αυτή συνάπτει.

2. Η χρήση από την ΕΕ του μηχανισμού επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ

Η Ένωση επί πολλά έτη αποτέλεσε ενεργό μέλος του ΠΟΕ, εκπροσωπώντας μέσα από την Κοινή Εμπορική της Πολιτική τα κράτη μέλη της. Προωθώντας ταυτόχρονα τα στρατηγικά εμπορικά της συμφέροντα, στήριξε το πολυμερές σύστημα του Οργανισμού ώστε να αποφευχθούν συγκρουσιακές καταστάσεις στις διεθνείς οικονομικές συναλλαγές⁶. Έκφραση αυτής της στήριξης υπήρξε η συστηματική χρήση του μηχανισμού επίλυσης εμπορικών

². Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της υπέγραψαν με τον Καναδά τη CETA (Comprehensive Economic and Trade Agreement), αποδιδόμενη στα ελληνικά ως «Συνολική Οικονομική και Εμπορική Συμφωνία (ΣΟΕΣ)». Η Συμφωνία υπεγράφη στις 30 Οκτωβρίου 2016 και προβλέπει εξάλειψη των δασμών, απελευθέρωση στρατηγικών αγορών και προστασία ευρωπαϊκών γεωγραφικών ενδείξεων. Περιλαμβάνει επίσης διατάξεις για την προστασία των επενδύσεων που πραγματοποιούνται από επενδυτές του ενός συμβαλλόμενου μέρους στην επικράτεια του άλλου.

³. Βλ. «Η εμπορική πολιτική της ΕΕ», ιστοσελίδα του Συμβουλίου της ΕΕ: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/trade-policy/>.

⁴. C. FURCULITA, *The WTO and the New Generation EU FTA Dispute Settlement Mechanisms Interacting in a Fragmented and Changing International Trade Law Regime*, Springer, 2021, σ. 1, G. MESSENGER, *Mitigating the rise of unilateralism: lessons from forestry management*, *Journal of International Economic Law*, 2024, σ. 225.

⁵. Θα πρέπει, εντούτοις, να σημειωθεί ότι οι ζώνες ελεύθερων συναλλαγών που εγκαθιδρύει η Ένωση με τους εταίρους της είναι συμβατές με τους πολυμερείς κανόνες του διεθνούς εμπορίου, ακόμα και αν παρεκκλίνουν από τη θεμελιώδη αρχή του μάλλον ευνοούμενου κράτους (MEK) που θεσπίζουν οι πολυμερείς συμφωνίες του ΠΟΕ, όπως η ΓΣΔΕ/GATT, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις που θέτουν οι σχετικές διατάξεις τους, όπως η κάλυψη σημαντικού μέρους των εμπορευματικών συναλλαγών (άρθρο XXIV GATT) ή τομέων υπηρεσιών μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών (άρθρο V GATS). Βλ. Ο. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, *Το νομικό πλαίσιο λήψης περιοριστικών μέτρων κατά παρέκκλιση από το γενικό καθεστώς ελευθέρωσης των συναλλαγών βάσει των νέων σφαιρικών οικονομικών Συμφωνιών της ΕΕ, ΕΕΕυρΔ*, 2022, σσ. 4-5.

⁶. Ο. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, *Η επίδραση του στόχου της ανοικτής στρατηγικής αυτονομίας στο Δίκαιο των εξωτερικών οικονομικών σχέσεων της ΕΕ*, *ΕυΔικ*, 4/2023, σ. 204.

διαφορών του ΠΟΕ, ο οποίος έχει χαρακτηριστεί ως το στολίδι του στέμματος του διεθνούς οργανισμού.

2.1. Η θέση της ΕΕ στο πολυμερές σύστημα του ΠΟΕ

2.1.1. Η αλληλεπίδραση ανάμεσα στην εσωτερική αγορά της ΕΕ και το σύστημα που θεμελίωσε η ΓΣΔΕ/GATT και ο ΠΟΕ

Θα πρέπει αρχικά να διευκρινιστεί ότι υπήρξε μία σταθερή και ουσιαστική αλληλεπίδραση μεταξύ του συστήματος της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (ΓΣΔΕ/GATT) και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου που τη διαδέχθηκε στην οργάνωση των διεθνών οικονομικών και εμπορικών σχέσεων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁷. Οι εκάστοτε πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις επηρέασαν το εμπόριο και την οργάνωσή του που, ανάλογα με τις συνθήκες και τις εκάστοτε ανάγκες, γνώρισε περιόδους απελευθέρωσης και έντονης ιδιωτικής πρωτοβουλίας όπως και αυστηρού κρατικού παρεμβατισμού⁸. Σε διεθνές επίπεδο, ανάλογες διακυμάνσεις παρατηρήθηκαν με τη μετάβαση από περίοδο συρράξεων και διπλωματικών εντάσεων σε περίοδο σταθερότητας και συνεργασίας. Ειδικά οι παγκόσμιοι πόλεμοι οδήγησαν σε μία εθνικοποίηση της βιομηχανικής παραγωγής και έλεγχο της διάθεσης των προϊόντων, ενώ στο σύνολο των κρατών που εφαρμόστηκε σύστημα του υπαρκτού σοσιαλισμού υπήρξε πλήρης καθοδήγηση εμπορίου και οικονομίας.

Το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου σηματοδότησε, σε κάθε περίπτωση, μία τάση διεθνοποίησης και απελευθέρωσης του εμπορίου και των οικονομικών σχέσεων των κρατών, αν και με επιφυλακτικότητα, καθώς τα κράτη ήταν ανέτοιμα για τη δημιουργία ενός Διεθνούς Οργανισμού Εμπορίου⁹. Η υπογραφή ωστόσο της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου, γνωστή ως GATT (General Agreement on Tariffs and Trade)¹⁰, υπήρξε αφετηρία για σημαντικές εξελίξεις με σταδιακή μείωση των δασμών και κατάργηση των ποσοτικών περιορισμών και των διακρίσεων στο εμπόριο αγαθών. Οργανώνοντας ένα forum διαπραγματεύσεων και αμοιβαίων εκχωρήσεων μέσα από γύρους όπως αυτός του Τόκιο και της Ουρουγουάης, το σύστημα της GATT πέτυχε σε πολυμερές επίπεδο τον περιορισμό των δασμών και των διακρίσεων και την απαγόρευση αθέμιτων εμπορικών πρακτικών¹¹ και οδήγησε τελικά στη δημιουργία διεθνούς οργανισμού με νομική προσωπικότητα, του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ).

Περιλαμβάνοντας πλέον 166 κράτη μέλη και καλύπτοντας το 98% του παγκόσμιου εμπορίου, ο ΠΟΕ θέτει σε διεθνές επίπεδο τους κανόνες διεξαγωγής του διεθνούς εμπορίου και ρύθμισης των διεθνών οικονομικών σχέσεων των κρατών και αποτελεί παράγοντα σύγκλισης των αντικρουόμενων συμφερόντων ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών. Εν τούτοις, η δράση αυτή δεν παρουσιάζει πάντα τα αναμενόμενα θετικά αποτελέσματα. Μεταξύ άλλων, έχει δεχθεί κριτική για παρεμπόδιση των αναπτυσσόμενων κρατών να εκμεταλλευτούν τους φυσικούς πόρους τους και να δημιουργήσουν εγχώριες βιομηχανίες εκμετάλλευσης των

---

7. Βλ. J. WEINBERGER / S. VAN KERCKHOVEN, The EU's Trade Dispute Settlement Mechanism: An alternative to the WTO DSU?, October 2022, διαθέσιμο στο: <https://ssrn.com/abstract=4253946> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4253946>.

8. Συναντάμε κατά τους νεότερους χρόνους στις προτεσταντικές κοινότητες, ιδιαίτερα αυτές της Αγγλίας και των αποικιών της, έντονη εμπορική δραστηριότητα ως μία αντίθεση προς τις παραδοσιακές δομές των Καθολικών που συνδέονταν με την εκμετάλλευση της γης και το φεουδαρχικό πρότυπο. Στη Γαλλία του Λουδοβίκου ΙΔ', η τάση για ενίσχυση της μοναρχίας και του κεντρικού κράτους δεν άφησε χωρίς έλεγχο τη ρύθμιση των εμπορικών δραστηριοτήτων και δύο νομοθετήματα, οι περίφημες *Ordonnances* του 1673 για το χερσαίο εμπόριο και του 1682 για το θαλάσσιο, αποτελούν δείγματα «εθνικοποίησης» του εμπορίου και του δικαίου του. Αντιθέτως, η Γαλλική Επανάσταση, ακολουθώντας το γενικότερο πνεύμα φιλελευθερισμού, διακήρυξε την ελευθερία του εμπορίου και της βιομηχανίας και κατήργησε τις συντεχνίες.

9. Ο Χάρτης της Αβάνας που υπογράφηκε στις 24.03.1948 και προέβλεπε τη δημιουργία Διεθνούς Οργανισμού Εμπορίου δεν τέθηκε ποτέ σε ισχύ, καθώς κανένα κράτος δεν προχώρησε σε κύρωσή του.

10. Υπεγράφη στη Γενεύη το 1947, από 23 κράτη.

11. Όπως το dumping και οι επιδοτήσεις.

πρώτων υλών που διαθέτουν¹². Δεν μπορεί ωστόσο να αμφισβητηθεί η συμβολή του στη δημιουργία και οργάνωση μίας παγκόσμιας αγοράς και στο πέρασμα από μία διπλωματικής και πολιτικής φύσεως προσέγγιση για την οργάνωση του διεθνούς εμπορίου σε ένα νομικό σύστημα που διέπεται από πολυμερείς κανόνες δικαίου.

Η Ένωση από τα σπάργανά της ως Κοινότητα υιοθέτησε βασικές αρχές που πρέσβευε η GATT και στη συνέχεια ο ΠΟΕ. Ξεπέρασε όμως κατά πολύ το πρότυπό της, καθώς το σύστημα που καθιέρωσε η GATT ακολουθούσε σταθερούς μεν αλλά αργούς δε βηματισμούς ώστε να διατηρούνται οι απαραίτητες ισορροπίες ανάμεσα στα συμμετέχοντα κράτη. Η Ένωση εξελίχθηκε η ίδια σε ένα πρότυπο απελευθέρωσης του εμπορίου ακόμα και αν αυτό έγινε σε περιφερειακό επίπεδο. Διότι, πέρα από την εσωτερική της αγορά και την εφαρμογή των ελευθεριών που εφαρμόζονται σε αυτή, η Ένωση συντέλεσε μέσα από την Τελωνειακή Ένωση και το Κοινό Δασμολόγιο στη διευκόλυνση της κυκλοφορίας των αγαθών τρίτων χωρών και στην ανάπτυξη των εμπορικών ροών. Η συμπλήρωση δε αυτής της Τελωνειακής Ένωσης από την Κοινή Εμπορική Πολιτική, η οποία επεκτάθηκε μετά τη Συνθήκη της Λισσαβώνας ακόμα και σε νευραλγικούς οικονομικούς κλάδους όπως οι άμεσες ξένες επενδύσεις, ήρε τις όποιες διακρίσεις εισόδου αυτών των εμπορευμάτων από κράτος μέλος σε κράτος μέλος. Πλέον, η Ένωση αποτελεί, ως υπερεθνική οντότητα 27 ευρωπαϊκών κρατών, βασικό ρυθμιστή του διεθνούς εμπορίου καθώς είναι «ο μεγαλύτερος εξαγωγέας και εισαγωγέας αγαθών και υπηρεσιών παγκοσμίως»¹³. Υπενθυμίζουμε ότι η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης από τη δημιουργία των πρώτων Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων μέχρι τη σημερινή οντότητα που ονομάζεται Ευρωπαϊκή Ένωση δεν υπήρξε μία εύκολη υπόθεση για τα ευρωπαϊκά κράτη και τους πολίτες τους που συμμετέχουν σε αυτήν, κάτι που διαφαίνεται και στην αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου. Όμως, η εξέλιξη της υπερεθνικής οντότητας την καθιστά πλέον σημαντικό φορέα διαμόρφωσης των σύγχρονων διεθνών πολιτικών και οικονομικών συναλλαγών.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στην εξωεδαφική εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού της ΕΕ. Καθώς πλήθος επιχειρήσεων από τρίτες χώρες δραστηριοποιείται στην εσωτερική αγορά της ΕΕ και προωθεί σε αυτή προϊόντα και υπηρεσίες, υπόκειται, κατά συνέπεια, στους υπερεθνικούς κανόνες προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού που αυτή έχει αναπτύξει. Αν και δεν υπάρχει ένα διεθνές ομοιόμορφο αντιμονοπωλιακό δίκαιο και μία ενδεχόμενη κοινή επίλυση ζητημάτων σε διασυνοριακό επίπεδο επαφίεται στις αρχές της αμοιβαιότητας και της διεθνούς αβροφροσύνης, η εφαρμογή υπερεθνικών κανόνων σε μία ενιαία αγορά 27 κρατών μπορεί σε διεθνές επίπεδο να αποτελέσει για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε περισσότερα κράτη έναν κοινό νομικό κώδικα ανταγωνιστικής συμπεριφοράς.

Από εκεί και πέρα, η ΕΕ, προκειμένου να εξασφαλίσει δίκαιους και ανταγωνιστικούς όρους για τις επιχειρήσεις της οι οποίες δραστηριοποιούνται σε τρίτες χώρες, ενσωμάτωσε στις διμερείς εμπορικές συμφωνίες της με αυτές ρυθμίσεις σχετικά με τη συνεργασία σε ζητήματα ανταγωνισμού και την εφαρμογή αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας¹⁴. Ο ΠΟΕ, από την πλευρά του, δεν περιλαμβάνει στις πολυμερείς συμφωνίες του ειδικό κείμενο που να αφορά στην προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού, παρά μόνο κάποιες διάσπαρτες διατάξεις. Διακρίνουμε ανάμεσα σε αυτές τις διατάξεις κατά των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών του ντάμπινγκ και των επιδοτήσεων αλλά και τη μνεία στη Συμφωνία TRIPS σχετικά με την καταχρηστική και αντιανταγωνιστική χρήση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας. Η καθιέρωση διατάξεων σχετικών με αντιμονοπωλιακή πολιτική και νομοθεσία στις εμπορικές συμφωνίες της ΕΕ με τους εταίρους της είναι δυνατό να αποτελέσει πρότυπο και κίνητρο για

¹². Κυρίως λόγω της απαγόρευσης των ποσοτικών περιορισμών στις εξαγωγές και των επιδοτήσεων. Βλ. V. CROCHET, Trade Defence Instruments: A New Tool for the European Union's Extractivism, EJIL, 2022, σσ. 384-385, διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1093/ejil/chac024>.

¹³. Ο. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Η επίδραση του στόχου της ανοικτής στρατηγικής αυτονομίας στο Δίκαιο των εξωτερικών οικονομικών σχέσεων της ΕΕ, ό.π., σ. 203.

¹⁴. Βλ., για παράδειγμα, το άρθρο 18 της Συμφωνίας Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών της, αφενός, και των κρατών ΣΟΕΣ της Κοινότητας για την Ανάπτυξη της Μεσημβρινής Αφρικής (KAMA), αφετέρου. ΕΕ 2016 L 250/3 και Δελτίο τύπου της ΕΕ, IP/16/2154 της 10.06.2016.

τη δημιουργία ενός πολυμερούς συστήματος επαρκούς προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού στα πλαίσια του ΠΟΕ.

2.1.2. Το νομικό πλαίσιο της δράσης ΕΕ ως μέλος του ΠΟΕ

Στα ίδια τα κείμενα της ΕΕ, ο ρόλος της στη μεταρρυθμιστική διαδικασία στην οποία υποβάλλεται ο ΠΟΕ, προκειμένου να ανταποκριθεί στις πολιτικές και νομικές προκλήσεις του σύγχρονου εμπορίου, χαρακτηρίζεται ως ηγετικός. Καταρχάς, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η Ένωση, με την τροποποιητική Συνθήκη της Λισσαβώνας, απέκτησε η ίδια νομική προσωπικότητα, που της επιτρέπει, μεταξύ άλλων, να συμμετέχει ως μέλος σε διεθνείς οργανισμούς και να υπογράφει διεθνείς συμφωνίες. Η Κοινή Εμπορική Πολιτική αποτελεί βασικό παράθυρο επικοινωνίας και δράσης της ΕΕ προς τις τρίτες χώρες.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 ΣΛΕΕ, η Ένωση έχει, ανάμεσα σε άλλους τομείς, αποκλειστική αρμοδιότητα και για τον τομέα της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής. Η διάταξη του πρωτογενούς δικαίου η οποία αποτελεί τη νομική βάση της αρμοδιότητας αυτής είναι το άρθρο 207 ΣΛΕΕ¹⁵. Το περιεχόμενο του συγκεκριμένου άρθρου διευρύνθηκε με τη Συνθήκη της Λισσαβώνας ώστε να περιλάβει τις περισσότερες μορφές συναλλαγών του διεθνούς εμπορίου, με εξαιρέσεις όπως ο τομέας των μεταφορών, ο οποίος εξακολουθεί να αποτελεί μία συντρέχουσα αρμοδιότητα της Ένωσης και των κρατών μελών της. Σημαντική είναι η αναφορά του άρθρου στις αρχές και τους στόχους της εξωτερικής δράσης της Ένωσης. Η Κοινή Εμπορική Πολιτική συνδέεται στενά με την τελωνειακή ένωση και συνεπάγεται ενιαίο καθεστώς για εξαγωγές και εισαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών που εμπίπτουν σε αυτήν και επιβολή τελωνειακών δασμών.

Ο θεματοφύλακας των Συνθηκών είναι το όργανο που θα διεξάγει όλες τις απαραίτητες διαπραγματεύσεις για την υπογραφή εμπορικών συμφωνιών μετά από εξουσιοδότηση που χορηγεί το Συμβούλιο. Η Επιτροπή είναι αυτή που εκπροσωπεί τα κράτη μέλη τόσο κατά τις διαπραγματεύσεις στα πλαίσια του ΠΟΕ όσο και κατά την επίλυση διαφορών ενώπιον του αρμόδιου οργάνου. Εξάλλου, τα νομοθετικά όργανα της ΕΕ, μέσα από ειδικούς Κανονισμούς, στους οποίους θα υπάρξει αναφορά στις επόμενες ενότητες, εφοδιάζουν την Επιτροπή με τα κατάλληλα νομοθετικά μέσα ώστε να θεσπίζει, να τροποποιεί, να αναστέλλει και να καταργεί μέτρα εμπορικής πολιτικής. Ιδιαίτερης σημασίας είναι και αναβάθμιση του ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Οι δύο συννομοθέτες της ΕΕ, στη βάση της παρ. 2 του άρθρου 207, εκδίδουν τις απαραίτητες πράξεις παράγωγου δικαίου με τη μορφή Κανονισμών, διαμορφώνοντας έτσι το πλαίσιο άσκησης της ΚΕΠ.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι η επιτυχία του πολυμερούς συστήματος του ΠΟΕ, συμπεριλαμβανομένου και του μηχανισμού επίλυσης διαφορών, στηριζόταν για μεγάλο χρονικό διάστημα στη συναίνεση. Για τον λόγο αυτό, απουσίαζαν πραγματικά μέτρα επιβολής ανάλογα με αυτά που διαθέτει το ΔΕΕ επί των κρατών μελών που παραβιάζουν το δίκαιο της Ένωσης. Από ένα σημείο και πέρα, όμως, η συναίνεση αποτέλεσε τροχοπέδη στη νομοθετική δραστηριότητα, σε αντίθεση με την Ένωση, όπου η ομοφωνία έδωσε τη θέση της στην πλειοψηφία για την υιοθέτηση της πλειονότητας των νομοθετικών μέτρων.

Η Εμπορική Πολιτική της ΕΕ συνδέεται στενά με άλλους τομείς άσκησης των αρμοδιοτήτων της¹⁶, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει «ότι η κοινή εμπορική πολιτική πρέπει να επιδιώκει σε διεθνές επίπεδο τους ίδιους στόχους που επιδιώκει η δημιουργία ενιαίας αγοράς στο εσωτερικό της Ένωσης»¹⁷. Εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας και της ανάπτυξης σχέσεων με τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς σύμφωνα και με τις διατάξεις του άρθρου

¹⁵. Αντικατέστησε το άρθρο 133 ΣΕΚ, το οποίο με τη σειρά του είχε αντικαταστήσει το άρθρο 113 ΣΕΟΚ.

¹⁶. Η απελευθέρωση του εμπορίου δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά εξυπηρετεί ευρύτερους στόχους της Ένωσης που δεν είναι απαραίτητα οικονομικοί, όπως ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων, η προστασία του περιβάλλοντος, η διατήρηση της ειρήνης και η πρόληψη των συγκρούσεων. Βλ. G. KUBEK / I. MANCINI, EU Trade Policy between Constitutional Openness and Strategic Autonomy, European Constitutional Law Review, 2023, σσ. 525-526, διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1017/S1574019623000226>.

¹⁷. Γ. ΠΡΥΛΟΣ, Άρθρο 207, εις Β. Χριστιανός, Συνθήκη ΕΕ & ΣΛΕΕ, Κατ' άρθρο ερμηνεία, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σ. 929. Ο συγγραφέας προσθέτει ότι η Ένωση δεν δεσμεύεται κατά τη χάραξη της ΚΕΠ από τις αρχές που διέπουν τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.

21 ΣΕΕ, το οποίο μάλιστα, στην παρ. 3, προβλέπει ότι «η Ένωση μεριμνά για τη συνοχή μεταξύ των διαφόρων τομέων της εξωτερικής της δράσης και μεταξύ αυτών και των άλλων πολιτικών της». Οι διατάξεις του άρθρου 207 ΣΛΕΕ επιπλέον παραπέμπουν, όσον αφορά στο ζήτημα της διαπραγμάτευσης και σύναψης διεθνών συμφωνιών, στο άρθρο 218 ΣΛΕΕ, υπό την επιφύλαξη ειδικών διατάξεων του 207.

2.2. Η ΕΕ ως διάδικο μέρος σε επίλυση εμπορικών διαφορών ενώπιον του ΠΟΕ

2.2.1. Τα βασικά χαρακτηριστικά του μηχανισμού επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, μεγάλος αριθμός διαφορών σχετικών με παραβίαση υποχρεώσεων που πηγάζουν από τις Πολυμερείς Συμφωνίες δεν καταλήγουν προς επίλυση ενώπιον του αρμόδιου οργάνου του ΠΟΕ. Συνήθως αποτελούν αντικείμενο μονομερών ενεργειών από κράτη μέλη με τη μορφή αντισταθμιστικών μέτρων ή αποτελούν αντικείμενο πολυμερών ή διμερών διαπραγματεύσεων που μπορούν να καταλήξουν σε αμοιβαία αποδεκτές λύσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών¹⁸. Αλλά και στην περίπτωση που υπάρχει προσφυγή σε όργανο επίλυσης εμπορικής διαφοράς το οποίο θα αποφανθεί περί παραβίασης συγκεκριμένων πολυμερών ή διμερών συμβατικών υποχρεώσεων και επιβολής κυρώσεων, δεν είναι σπάνια μία κατόπιν συνεννόησης των μερών διευθέτηση της διαφοράς, ακόμα και μετά την έκδοση απόφασης¹⁹. Για παράδειγμα, σε περίπτωση που η Επιτροπή καταλήξει στο συμπέρασμα ότι μία χώρα που εξάγει προϊόντα προς την ΕΕ εφαρμόζει πρακτική ντάμπινγκ, μπορεί να αποφύγει την επιβολή δασμών, διεξάγοντας διαπραγματεύσεις με τις αρμόδιες αρχές της συγκεκριμένης χώρας, ώστε αυτή η τελευταία να προχωρήσει σε αναλήψεις υποχρεώσεων ως προς τις τιμές των σχετικών προϊόντων²⁰. Ουσιαστικά, η εξάγουσα χώρα αναλαμβάνει να επιβάλει στους εξαγωγείς της υψηλότερη τιμή επί των προϊόντων, ώστε να ανασταλεί ή να τερματιστεί η διαδικασία επιβολής μέτρων αντιντάμπινγκ από την Επιτροπή²¹.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, για παράδειγμα, αρμόδιες υπηρεσίες για την εξακρίβωση και αντιμετώπιση αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, όπως το ντάμπινγκ και οι επιδοτήσεις, είναι το Υπουργείο Εμπορίου (US Department of Commerce) καθώς και η Επιτροπή Διεθνούς Εμπορίου (US International Trade Commission). Σε ενωσιακό επίπεδο, με την αποστολή αυτή των μονομερών αντισταθμιστικών μέτρων είναι επιφορτισμένη η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ενώ σημαντικός είναι ο ρόλος των δύο νομοθετικών οργάνων της, ήτοι του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Μία σειρά Κανονισμών προβλέπουν τη δράση της Ένωσης και τη διαδικασία προστασίας των εμπορικών συμφερόντων της ως μέλους του ΠΟΕ έναντι εμποδίων και στρεβλώσεων που δημιουργούνται ή διατηρούνται από τρίτες χώρες.

Είναι κυρίως η επιβολή αντισταθμιστικών μέτρων και γενικότερων μέτρων εμπορικής άμυνας που θεωρούνται ως αδικαιολόγητα ή μη αναλογικά που θα οδηγήσει ένα κράτος να προσφύγει στον μηχανισμό επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ. Προφανώς, η δράση της ΕΕ εναντίον τέτοιων κρατικών πρακτικών γίνεται με βάση τις αρχές και τους κανόνες που έχει θέσει μέσα από τις πολυμερείς συμφωνίες του ΠΟΕ. Εξάλλου, μέσα από τις διάφορες νομοθετικές πράξεις της δεσμεύεται να σεβαστεί τις διεθνείς υποχρεώσεις και να στραφεί πρώτα σε διεθνή διαδικασία διαβουλεύσεων ή επίλυση διαφορών. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 13 παρ. 2 του

---

¹⁸. Βλ. Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών για την εφαρμογή και την επιβολή της εμπορικής πολιτικής της ΕΕ (Βρυξέλλες, 03.10.2024 COM(2024) 385 final), όπου αναφέρεται: «Παρότι τα περισσότερα εμπόδια εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται με διμερή συνεργασία με τον εμπορικό εταίρο μέσω επιτροπών ΣΕΣ ή επιτροπών στο πλαίσιο του ΠΟΕ, σε ορισμένες περιπτώσεις εξακολουθεί να είναι απαραίτητη η κίνηση επίσημων διαδικασιών επίλυσης διαφορών, είτε στο πλαίσιο διμερούς συμφωνίας είτε στο πλαίσιο του ΠΟΕ».

¹⁹. G. MAGGI / R. STAIGER, Trade Disputes and Settlement, International Economic Review, Vol. 59, No. 1, February 2018, σ. 19.

²⁰. R. BALDWIN / C. WYPLOSZ, Τα οικονομικά της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, 5η έκδ., εκδ. Τζιόλα, Αθήνα, 2017, σ. 430.

²¹. Αν και η Επιτροπή κατά τον τρόπο αυτό και μη επιβάλλοντας δασμούς δεν εξασφαλίζει επιπλέον έσοδα για την Ένωση, εξυπηρετεί πολιτικές σκοπιμότητες «δωροδοκώντας», κατά μία έννοια, την εξάγουσα χώρα, ώστε να αποφευχθούν περαιτέρω αντιπαραθέσεις (R. BALDWIN / C. WYPLOSZ, ό.π., σ. 431).

Κανονισμού 2015/1843²², «αν η Ένωση έχει ζητήσει από ένα διεθνές όργανο επίλυσης διαφορών να υποδείξει και να εγκρίνει τα μέτρα που απαιτούνται για την υλοποίηση των αποτελεσμάτων μιας διεθνούς διαδικασίας επίλυσης διαφορών, τα ενωσιακά μέτρα εμπορικής πολιτικής που πρέπει ενδεχομένως να θεσπισθούν συνεπεία της έγκρισης αυτής πρέπει να συνάδουν με τις συστάσεις του εν λόγω διεθνούς οργάνου επίλυσης διαφορών». Επίσης, στο προοίμιο του Κανονισμού 2023/2675, που αφορά στην προστασία της Ένωσης και των κρατών μελών της από τον οικονομικό εξαναγκασμό από τρίτες χώρες, τονίζεται η σημασία της συμφωνίας για την ίδρυση του ΠΟΕ, την οποία ο ενωσιακός νομοθέτης εξακολουθεί να θεωρεί ως «ακρογωνιαίο λίθο του βασιζόμενου σε κανόνες πολυμερούς εμπορικού συστήματος»²³, και επιβεβαιώνεται η προσήλωση της Ένωσης στο σύστημα επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ.

Στο πλαίσιο της διαδικασίας σχετικά με τους δασμούς αντιντάμπινγκ και αντεπιδοτήσεων που επιβλήθηκαν από τις ΗΠΑ στις εισαγωγές ώριμων ισπανικών ελιών, η έκθεση της ειδικής ομάδας εκδόθηκε στις 20 Δεκεμβρίου 2021. Η ομάδα (panel) κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι αμερικανικοί αντισταθμιστικοί δασμοί ήταν αδικαιολόγητοι και ότι παραβίαζαν τη σχετική νομοθεσία του ΠΟΕ. Μεταξύ άλλων, έκρινε ότι «το Υπουργείο Εμπορίου των ΗΠΑ δεν προσδιόρισε ορθά αν οι επιδοτήσεις απευθύνονταν στους ελαιοπαραγωγούς, ενώ έσφαλε και στον υπολογισμό των επιδοτήσεων στις ΗΠΑ για μία ισπανική εταιρεία»²⁴. Την 1η Ιουλίου 2022, τα μέρη συμφώνησαν εύλογη περίοδο εφαρμογής για τις ΗΠΑ, η οποία επρόκειτο να λήξει στις 14 Ιανουαρίου 2023²⁵. Καθώς η ΕΕ διαπίστωσε ότι οι ΗΠΑ δεν συμμορφώθηκαν με τις συστάσεις της αρχικής ειδικής ομάδας, αιτήθηκε τη σύσταση νέας ομάδας προκειμένου αυτή να αποφανθεί περί του θέματος συμμόρφωσης. Η έκθεση της ειδικής ομάδας του ΠΟΕ για την εξέταση της συμμόρφωσης επιβεβαίωσε τις θέσεις της ΕΕ και της αρχικής ομάδας συμπεραίνοντας ότι «η εν λόγω νομοθεσία των ΗΠΑ (άρθρο 771B του δασμολογικού νόμου των ΗΠΑ του 1930) παραμένει ασύμβατη με τους κανόνες του ΠΟΕ, διότι προϋποθέτει την αυτόματη και πλήρη μετακύλιση των επιδοτήσεων από τον παραγωγό στον μεταποιητή γεωργικών προϊόντων (το λεγόμενο όφελος μετακύλισης)»²⁶.

Το σύστημα επίλυσης διαφορών, όπως έχει θεσπιστεί στα πλαίσια του ΠΟΕ, ομοιάζει αρκετά με δικαστικό καθώς η υπόθεση εκδικάζεται ενώπιον ενός panel, ειδικής ομάδας εμπειρογνομόνων, οι οποίοι λειτουργούν ως οιονεί δικαστές, ενώ «η διαδικασία εξελίσσεται ενώπιόν του σύμφωνα με πραγματικούς δικονομικούς κανόνες (ισότητα των διαδίκων, ανεξαρτησία και των δικαστών, προθεσμίες υποβολής προτάσεων κ.λπ.)»²⁷. Πρόκειται για έναν μηχανισμό ο οποίος, για να καταστεί αποτελεσματικός, έπρεπε να λειτουργήσει εξισορροπητικά ανάμεσα στην προσπάθεια των κρατών να διατηρήσουν την εθνική τους κυριαρχία και να εξυπηρετήσουν τα οικονομικά τους συμφέροντα και την αυξανόμενη τάση των οικονομικών φορέων να διεθνοποιήσουν ανεμπόδιστα τις συναλλαγές τους. Με την υιοθέτηση του Μνημονίου Συμφωνίας σχετικά με τους κανόνες και διαδικασίες που διέπουν την επίλυση των διαφορών (Dispute Settlement Understanding-DSU), αντικατέστησε το

²². Κανονισμός (ΕΕ) 2015/1843 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 6ης Οκτωβρίου 2015, που καθορίζει ενωσιακές διαδικασίες στον τομέα της κοινής εμπορικής πολιτικής για να διασφαλιστεί η άσκηση των δικαιωμάτων της Ένωσης στο πλαίσιο των κανόνων του διεθνούς εμπορίου, ιδίως αυτών που έχουν θεσπιστεί στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, ΕΕ 2015 L 272/1.

²³. Κανονισμός (ΕΕ) 2023/2675, της 22ας Νοεμβρίου 2023, για την προστασία της Ένωσης και των κρατών μελών της από τον οικονομικό εξαναγκασμό από τρίτες χώρες, ΕΕ 2023 L/1, σκ. 12.

²⁴. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, Η ΕΕ κερδίζει την υπόθεση του ΠΟΕ σχετικά με τους δασμούς των ΗΠΑ στις ισπανικές ελιές, Δελτίο τύπου, Βρυξέλλες, 19 Νοεμβρίου 2021.

²⁵. Βλ. 40η ετήσια έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με τις δραστηριότητες της ΕΕ στον τομέα του αντιντάμπινγκ, των αντεπιδοτήσεων και των μέτρων διασφάλισης και σχετικά με τη χρήση μέσων εμπορικής άμυνας από τρίτες χώρες κατά της ΕΕ το 2021, Βρυξέλλες, 19.09.2022 COM(2022) 470 final.

²⁶. Βλ. WTO, United States – Anti-dumping and countervailing duties on ripe olives from Spain, recourse to article 21.5 of the DSU by the European Union, report of the panel, WT/DS577/RW, 20 February 2024 και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Η ΕΕ κερδίζει προσφυγή συμμόρφωσης κατά των ΗΠΑ σε διαφορά για τις ώριμες ελιές στο πλαίσιο του ΠΟΕ, Δελτίο τύπου, Βρυξέλλες, 20 Φεβρουαρίου 2024.

²⁷. Χ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ, Εισαγωγή, σε Χ. Παμπούκης (επιμ.), Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010, σ. 49.

σύστημα που προϋπήρχε από τη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (ΓΣΔΕ/GATT), ενσωμάτωσε όμως σημαντικά στοιχεία από αυτό και κυρίως τη λειτουργία των ειδικών ομάδων εμπειρογνομόνων, ήτοι τα panels. Το σύστημα επίλυσης διαφορών που εισήχθη με την ίδρυση του ΠΟΕ υπήρξε πιο εξελιγμένο και αποτελεσματικό καθώς απέκτησε νομικά δεσμευτικό χαρακτήρα και καθιέρωσε ενιαία διαδικασία επίλυσης των διαφορών με αυστηρές προθεσμίες. Θεσπίστηκε επίσης και δεύτερος βαθμός δικαιοδοσίας με την ίδρυση του Εφετειακού Σώματος (Appellate Body), παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα στα εμπλεκόμενα μέρη να ασκήσουν έφεση κατά της έκθεσης της ειδικής ομάδας, η οποία όμως περιορίζεται μόνο σε ζητήματα δικαίου και ερμηνείας²⁸.

Στο συγκεκριμένο σύστημα, το οποίο έχει διακρατικό χαρακτήρα²⁹, διάδικα μέρη μπορούν να είναι μόνο τα κράτη μέλη του ΠΟΕ. Η κάθε ειδική ομάδα εμπειρογνομόνων αποτελείται από τρία μέλη και σε κάποιες εξαιρετικές περιπτώσεις από πέντε και συστήνεται ειδικά για την επίλυση συγκεκριμένης υπόθεσης, καθώς δεν προβλέπεται ο διορισμός μόνιμων μελών-εμπειρογνομόνων. Σύμφωνα με το άρθρο 11 του Μνημονίου Συμφωνίας για την επίλυση των διαφορών, οι ειδικές ομάδες προβαίνουν σε αντικειμενική αξιολόγηση του ζητήματος του οποίου επιλαμβάνονται, αξιολογώντας αντικειμενικά, μεταξύ άλλων, τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, τη δυνατότητα εφαρμογής των σχετικών καλυπτόμενων συμφωνιών και τη συμμόρφωση με τις διατάξεις τους. Εφόσον η ειδική ομάδα ή το Εφετειακό Σώμα καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ένα κρατικό μέτρο παραβιάζει εφαρμοστέα συμφωνία του Οργανισμού, προχωρούν αρχικά σε συστάσεις προς το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος. Μπορούν να προτείνουν και τρόπους για την καλύτερη εφαρμογή των συστάσεων³⁰. Εξάλλου, το Μνημόνιο προβλέπει την παροχή εύλογου χρονικού διαστήματος για την προσαρμογή στις συστάσεις και τις αποφάσεις. Εφόσον η εφαρμογή των συστάσεων και αποφάσεων δεν πραγματοποιείται σε εύλογο χρονικό διάστημα, μπορούν να υιοθετηθούν προσωρινά μέτρα υπό τη μορφή παροχής αντισταθμιστικών ανταλλαγμάτων και η αναστολή των παραχωρήσεων ή άλλων υποχρεώσεων³¹.

Η προσφυγή στον μηχανισμό του ΠΟΕ δεν προσφέρει μόνο έναν οιονεί δικαστικό και, επομένως, σε μεγάλο βαθμό, αντικειμενικό τρόπο επίλυσης διαφορών των μελών του που αφορούν γενικά στην εφαρμογή και την ενδεχόμενη παραβίαση διατάξεων των συμφωνιών του ΠΟΕ. Συντελεί, μέσα από τις αποφάσεις των οργάνων και των δύο βαθμίδων, σε μία σημαντική και ομοιόμορφη ερμηνεία των διατάξεων αυτών ώστε να αποφευχθεί ένα μωσαϊκό διαφορετικών προσεγγίσεων και ερμηνειών ανάλογα με τα συμφέροντα των εμπλεκόμενων μερών. Κυρίως όμως, τόσο το πρωτοβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο, μέσα από τις εκθέσεις ομάδας των εμπειρογνομόνων, όπως και το Εφετειακό Σώμα, δημιουργούν ασφάλεια και προβλεψιμότητα³² και καθιερώνουν ένα είδος εμπορικής νομολογίας, μέσα από την ερμηνεία των εφαρμοστέων διατάξεων των συμφωνιών του ΠΟΕ. Διευκρινίζεται βέβαια ότι, καταρχήν, οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις τους είναι τυπικά δεσμευτικές μόνο για τα διάδικα μέρη της συγκεκριμένης υπόθεσης. Δημιουργούνται όμως «εύλογες προσδοκίες» ότι σε μεταγενέστερες διαφορές τα συγκεκριμένα νομικά ζητήματα θα επιλυθούν κατά τον ίδιο τρόπο³³. Επιπλέον, οι συστάσεις και αποφάσεις του Οργάνου Επίλυσης Διαφορών «δεν είναι δυνατόν να αυξήσουν ή να μειώσουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στις καλυπτόμενες συμφωνίες»³⁴, όπως η GATT, η GATS, η TRIPS, κ.λπ.

²⁸. Ομοιάζει, επομένως, περισσότερο με αναιρετική διαδικασία παρά με έφεση. Το Μνημόνιο Συμφωνίας, στο άρθρο 17, προβλέπει ρητά ότι: «Η έφεση περιορίζεται σε νομικά ζητήματα που τίθενται στην έκθεση της ειδικής ομάδας, καθώς και στην ερμηνεία των νομικών εννοιών την οποία πραγματοποιεί η ειδική ομάδα».

²⁹. Α. ΜΠΡΕΔΗΜΑΣ / Α. ΓΟΥΡΓΟΥΡΙΝΗΣ, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Το Δίκαιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2015, σ. 224.

³⁰. Άρθρο 19 του Μνημονίου Συμφωνίας.

³¹. Ibid, άρθρο 22.

³². Α. ΜΠΡΕΔΗΜΑΣ / Α. ΓΟΥΡΓΟΥΡΙΝΗΣ, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Το Δίκαιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, ό.π., σ. 226.

³³. Ibid.

³⁴. Άρθρο 3 παρ. 2 του Μνημονίου Συμφωνίας.

2.2.2. Η δεσμευτικότητα των συμφωνιών του ΠΟΕ και ο ρόλος του ΔΕΕ

Καταρχάς, έχει κριθεί από το ίδιο το ΔΕΕ ότι, «υπό ορισμένες συνθήκες, ο έλεγχος ο οποίος ασκείται στο πλαίσιο του συστήματος επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ ενδέχεται να καταλήξει στη διαπίστωση ότι τα μέτρα που έχουν ληφθεί από μέλος του ΠΟΕ δεν συμβιβάζονται με το δίκαιο του οργανισμού αυτού, με συνέπεια να μπορεί εν τέλει να στοιχειοθετηθεί, λόγω αδικοπραξίας, η διεθνής ευθύνη της Ένωσης, η οποία είναι μέλος του»³⁵. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία εκπροσωπεί την Ένωση και τα μέλη της στους γύρους διαπραγματεύσεων, είναι και αυτή η οποία θα υπερασπιστεί τις ενωσιακές διεκδικήσεις κατά την εκδίκαση των υποθέσεων ενώπιον του οργάνου επίλυσης διαφορών του Οργανισμού. Καθώς μόνο κρατικές οντότητες μπορούν να παραστούν ως διάδικα μέρη, οι ιδιώτες, τόσο φυσικά όσο και νομικά πρόσωπα, αποκλείονται από τη διαδικασία. Η υπεράσπιση των συμφερόντων τους εναπόκειται στα κράτη που τα εκπροσωπούν. Εσωτερικές διατάξεις και διαδικασίες συνθέτουν το νομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορούν οι ιδιώτες να αιτηθούν από το κράτος προέλευσής τους την προάσπιση των δικαιωμάτων και των οικονομικών συμφερόντων τους που θίγονται από τις πράξεις ή παραλείψεις άλλου κράτους μέλους του ΠΟΕ. Τίθεται, επομένως, το ζήτημα της άμεσης επίκλησης των διατάξεων των πολυμερών συμφωνιών του ΠΟΕ ενώπιον εθνικών δικαστηρίων και της δυνατότητας προσβολής εθνικών διατάξεων και πράξεων εθνικών ή υπερεθνικών οργάνων. Στα πλαίσια της Ένωσης, ως υπερεθνικής οντότητας η οποία διαθέτει αποκλειστική αρμοδιότητα στην άσκηση της εμπορικής πολιτικής με τα τρίτα κράτη, οι σχετικές πράξεις παράγωγου δικαίου που αφορούν στην άσκηση της εμπορικής πολιτικής μπορούν να προσβληθούν ενώπιον του ενωσιακού δικαστή.

Αν το Δικαστήριο της ΕΕ έχει επανειλημμένως αποφανθεί «ότι κάθε διεθνής συμφωνία η οποία συνάπτεται από την Ένωση συνιστά, από την έναρξη της ισχύος της, αναπόσπαστο μέρος του δικαίου της Ένωσης»³⁶, αρνείται να αναγνωρίσει στις διεθνείς συμφωνίες, όπως οι πολυμερείς του ΠΟΕ, άμεσο αποτέλεσμα³⁷, προσέγγιση που αποδίδεται περισσότερο σε πολιτικούς παρά σε νομικούς λόγους³⁸. Μία διαφορετική ερμηνεία θα μπορούσε να αποδυναμώσει τη διαπραγματευτική θέση της Ένωσης ενώπιον του Οργανισμού. Υποστηρίχθηκε όμως η δυνατότητα αναγνώρισης κατ' εξαίρεση άμεσου αποτελέσματος στη νομοθεσία του Οργανισμού μέσα από δύο προγενέστερες δικαστικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, τις *Fediol*³⁹ και *Nakajima*⁴⁰. Κατ' εφαρμογή της πρώτης, το ΔΕΕ θα μπορούσε να ελέγξει τη νομιμότητα μίας ενωσιακής πράξης υπό το φως των συμφωνιών του ΠΟΕ, εφόσον η πράξη αυτή αναφέρεται σε ειδική διάταξη των συμφωνιών αυτών, ενώ, σύμφωνα με

³⁵. Σκ. 84.

³⁶. Βλ. ΔΕΚ C-181/73, *Haegeman*, 30.04.1974, ECLI:EU:C:1974:41, σκ. 5-6, ΔΕΕ C-366/10, *Air Transport Association of America κ.λπ.*, 21.12.2011, ECLI:EU:C:2011:864, σκ. 73, ΔΕΕ C-66/18, *Ευρωπαϊκή Επιτροπή/Ουγγαρία*, 06.10.2020, ECLI:EU:C:2020:792, σκ. 69-71, Γνωμοδότηση 1/17, *Accord ECG UE-Canada (ΣΟΕΣ ΕΕ-Καναδά)*, 30.04.2019, ECLI:EU:C:2019:341, σκ. 117.

³⁷. Το Δικαστήριο είχε ήδη καταλήξει ότι η ΓΣΔΕ (GATT) στερείται άμεσου αποτελέσματος και, επομένως, ότι οι ιδιώτες δεν μπορούν να την επικαλεστούν ενώπιον εθνικών δικαστηρίων (βλ. ΔΕΚ C-280/93, *Γερμανία/Συμβούλιο*, 05.10.1994, ECLI:EU:C:1994:367, σκ. 103-112). Στη συνέχεια, υιοθέτησε τον ίδιο συλλογισμό σχετικά με τις πολυμερείς συμφωνίες του ΠΟΕ που υπεγράφησαν με το κλείσιμο του κύκλου της Ουρουγουάης. Πιο συγκεκριμένα, διευκρίνισε ότι «οι συμφωνίες ΠΟΕ, ερμηνευόμενες υπό το φως του αντικειμένου και του σκοπού τους, δεν προσδιορίζουν τα νομικά μέσα που θα μπορούσαν να διασφαλίσουν την καλόπιστη εκτέλεση τους στην εσωτερική έννομη τάξη των συμβαλλομένων μερών». (Βλ. ΔΕΚ C-149/96, *Πορτογαλία/Συμβούλιο*, 23.11.1999, ECLI:EU:C:1999:574, σκ. 41).

³⁸. G. ORGA-DUMITRIU, *CJEU and WTO Dispute Settlement Mechanism – Convergence or Divergence?*, *International Investment Law Journal*, February 2021, σ. 26. Θα πρέπει να αναφερθεί, στο σημείο αυτό, η ελβετική πρόταση που είχε τεθεί στα πλαίσια του γύρου της Ουρουγουάης να αναγνωρισθεί άμεσο αποτέλεσμα της νομοθεσίας του ΠΟΕ στο εθνικό δίκαιο. Βλ., για το ζήτημα αυτό, Κ. STOYANOV, *Three Decades of the Nakajima Doctrine in EU Law: Where Are We Now?*, *Journal of International Economic Law*, 2021, σσ. 724-737, DOI: <https://doi.org/10.1093/jiel/jgab042>.

³⁹. ΔΕΚ C-70/87, *Fédération de l'industrie de l'huilerie de la CEE (Fediol)/Επιτροπή*, 22.06.1989, ECLI:EU:C:1989:254.

⁴⁰. ΔΕΚ C-69/89, *Nakajima All Precision/Συμβούλιο*, 07.05.1991, ECLI:EU:C:1991:186.

τη δεύτερη απόφαση, θα μπορούσε προβεί σε έλεγχο εφόσον η συγκεκριμένη πράξη επρόκειτο να ενσωματώσει συγκεκριμένη υποχρέωση που θα πήγαζε από τη νομοθεσία του ΠΟΕ.

Αρχικά, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι, παρά τις αιτιάσεις των εμπλεκόμενων μερών περί του αντιθέτου, συγκεκριμένες υποθέσεις που σχετίζονταν και με την ανάληψη διεθνών υποχρεώσεων από την Ένωση θεωρήθηκαν από τον ενωσιακό δικαστή ως αμιγώς εσωτερικές και κρίθηκε μόνο η ενδεχόμενη παραβίαση του ενωσιακού δικαίου. Μία τέτοια υπόθεση υπήρξε η *Microsoft κατά Επιτροπής*⁴¹, η οποία κρίθηκε ενώπιον του ΠΕΚ (πλέον ΓεΔΕΕ) και αφορούσε καταχρηστικές συμπεριφορές της αμερικανικής εταιρείας οι οποίες παραβίαζαν το άρθρο 82 ΣΕΚ (πλέον 102 ΣΛΕΕ). Προκειμένου να αμφισβητήσει τις αποδιδόμενες παραβιάσεις και τις κυρώσεις που της επιβλήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Microsoft επικαλέστηκε παραβίαση δύο συμφωνιών του ΠΟΕ, ήτοι της Συμφωνίας για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου (ΔΠΠΤΕ/TRIPS)⁴² και της Συμφωνίας περί των τεχνικών εμποδίων στο εμπόριο (ΤΕΕ/TBT)⁴³. Το Δικαστήριο όμως έκρινε ότι, «κατά πάγια νομολογία, οι συμφωνίες ΠΟΕ, λαμβανομένης υπόψη της φύσεως και της οικονομίας τους, δεν συγκαταλέγονται καταρχήν στους κανόνες βάσει των οποίων ο κοινοτικός δικαστής ελέγχει τη νομιμότητα των πράξεων των κοινοτικών οργάνων»⁴⁴. Επανάλαβε δε τις δύο περιπτώσεις κατά τις οποίες ο ενωσιακός δικαστής μπορεί να ελέγξει τη νομιμότητα πράξης των οργάνων της Ένωσης υπό το φως των κανόνων του ΠΟΕ, ήτοι σε περίπτωση εκτέλεσης ιδιαίτερης υποχρέωσης στα πλαίσια του Οργανισμού ή σε περίπτωση που η επίμαχη ενωσιακή πράξη παραπέμπει ρητώς σε συγκεκριμένες διατάξεις των εν λόγω συμφωνιών⁴⁵.

Διαφορετική υπήρξε η προσέγγιση του Δικαστηρίου στην υπόθεση της προσφυγής της Επιτροπής κατά της Ουγγαρίας σχετικά με τα αλλοδαπά ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και την εφαρμογή της Γενικής Συμφωνίας για τις συναλλαγές στον τομέα των υπηρεσιών (GATS)⁴⁶. Πιο συγκεκριμένα, η ουγγρική νομοθεσία για την τριτοβάθμια εκπαίδευση έθετε ως προϋπόθεση για την παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών εντός της Ουγγαρίας από αλλοδαπά εκπαιδευτικά ιδρύματα εγκατεστημένα εκτός του ΕΟΧ, τη σύναψη διεθνούς σύμβασης και να παρέχουν αυτά υπηρεσίες τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και στη χώρα προέλευσής τους. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στην προσφυγή της ενώπιον του ΔΕΕ, υποστήριξε, μεταξύ άλλων, την παραβίαση διατάξεων της GATS (όπως και την παραβίαση εσωτερικών διατάξεων του ίδιου του ενωσιακού δικαίου). Η Ουγγαρία προέβαλε ένσταση αναρμοδιότητας του Δικαστηρίου θεωρώντας, μεταξύ άλλων, ότι μόνο οι ειδικές ομάδες (panels) και το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ έχουν αποκλειστική αρμοδιότητα να κρίνουν αν η Ουγγαρία παραβιάζει τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει από τη συγκεκριμένη συμφωνία του Οργανισμού. Επίσης, υποστήριξε ότι η Επιτροπή έχει αρμοδιότητα να εξετάζει την εφαρμογή μίας συμφωνίας του ΠΟΕ ως αναπόσπαστο τμήμα του δικαίου της ΕΕ μόνο στο πλαίσιο των σχέσεων μεταξύ κρατών μελών και θεσμικών οργάνων της Ένωσης και όχι σε σχέση με τρίτες χώρες⁴⁷.

Το Δικαστήριο, αφού επιβεβαίωσε ότι η GATS αποτελεί, ως διεθνής συμφωνία, αναπόσπαστο μέρος του δικαίου της Ένωσης και οι δεσμεύσεις της άπτονται της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής⁴⁸ και, επομένως, εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης, εξέτασε αν η ύπαρξη του συστήματος επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ στερεί την αρμοδιότητά του να

41. ΠΕΚ T-201/04, *Microsoft Corp./Επιτροπή*, 17.09.2007, ECLI:EU:T:2007:289.

42. Πολυμερής Συμφωνία του ΠΟΕ η οποία υπεγράφη στα πλαίσια του Γύρου της Ουρουγουάης και η οποία έχει ως στόχο την προστασία των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας από τη σκοπιά της απελευθέρωσης του εμπορίου.

43. Πολυμερής Συμφωνία του ΠΟΕ η οποία περιελήφθη και αυτή στις εργασίες του Κύκλου της Ουρουγουάης και αφορά στην εξασφάλιση ότι τεχνικοί κανονισμοί και πρότυπα δεν πρόκειται να αποτελέσουν εμπόδιο στο ελεύθερο εμπόριο.

44. Σκ. 1189.

45. Σκ. 1190.

46. ΔΕΕ C-66/18, *Ευρωπαϊκή Επιτροπή/Ουγγαρία*, ό.π.

47. Βλ. σκ. 60-61.

48. Σκ. 73.

ελέγξει ενδεχόμενη παραβίαση από κράτος μέλος της συμφωνίας GATS. Το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι προηγούμενη νομολογία του αφορούσε είτε στη συμβατότητα πράξης του παράγωγου δικαίου της Ένωσης με το δίκαιο του ΠΟΕ⁴⁹ είτε σε ενδεχόμενη στοιχειοθέτηση της εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης και άσκησης του δικαιώματος αποκατάστασης της ζημίας που προξενήθηκε⁵⁰. Κατέληξε ότι, στα πλαίσια της υποχρέωσης της Ένωσης να τηρεί τις διεθνείς δεσμεύσεις της, είχε αρμοδιότητα να ελέγξει αν η Ουγγαρία, ως κράτος μέλος, τηρεί τις διατάξεις της GATS ώστε να αποφευχθεί η διεθνής ευθύνη της ΕΕ. Διευκρίνισε, μάλιστα, ότι, κατά την κρίση του, δεσμεύεται από υφιστάμενες ερμηνείες του Οργάνου Επίλυσης Διαφορών και, σε περίπτωση που δεν υπάρχει ερμηνεία των σχετικών διατάξεων, εναπόκειται στο ίδιο το ΔΕΕ να το πράξει με σεβασμό προς τους εθιμικούς κανόνες ερμηνείας του διεθνούς δικαίου που δεσμεύουν την Ένωση⁵¹. Πρόκειται για απόφαση η οποία θεωρείται ότι μεταβάλλει το νομικό καθεστώς του δικαίου του ΠΟΕ στα πλαίσια της ΕΕ, καθώς για πρώτη φορά ο ενωσιακός δικαστής εφάρμοσε τη συγκεκριμένη νομοθεσία ως αυθύπαρκτο σύνολο κανόνων που γεννά συγκεκριμένες και αυτόνομες υποχρεώσεις στα κράτη μέλη και όχι ως ερμηνευτικό εργαλείο⁵².

3. Η στροφή προς άλλες μορφές επίλυσης εμπορικών διαφορών της ΕΕ

Καταρχάς, θα πρέπει να επισημανθεί ότι δεν υπάγονται δυνητικά όλες οι διαφορές των κρατών επί εμπορικών ζητημάτων στην δικαιοδοτική σφαίρα του μηχανισμού επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ. Ενδεικτικά, θα αναφερθούμε στις πλειομερείς συμφωνίες, όπως αυτή για τις δημόσιες συμβάσεις, οι οποίες δεσμεύουν συγκεκριμένο αριθμό μελών του ΠΟΕ, ώστε μία διαφορά σχετικά με την πρόσβαση επιχειρήσεων ενός κράτους στους διαγωνισμούς ενός άλλου, να προϋποθέτει ότι και οι δύο αυτές χώρες έχουν υπογράψει τη συγκεκριμένη συμφωνία, προκειμένου να εισαχθεί ενώπιον του οργάνου επίλυσης του ΠΟΕ. Καθώς το ευρύτερο σύστημα του ΠΟΕ διάγει μία μακρά περίοδο αμφισβήτησης και τροχοπέδης, παρατηρείται μία στροφή προς διμερείς συμφωνίες και προσεγγίσεις, εξέλιξη που αναμφισβήτητα επηρεάζει και τη διευθέτηση των διεθνών εμπορικών διενέξεων. Υποστηρίχθηκε όμως ότι η αυξανόμενη διμεροποίηση ή περιφερειοποίηση του διεθνούς εμπορίου, ακόμα και αν παρουσιάζεται ως μία δελεαστική προοπτική έναντι ανεπάρκειας του μηχανισμού επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ, στην πραγματικότητα δεν αποτελεί μία αποτελεσματική εναλλακτική λύση⁵³.

3.1. Αδυναμίες του συστήματος του ΠΟΕ: από την πολυμεροποίηση στη διμεροποίηση του συστήματος και ο μηχανισμός επίλυσης σε ημιθανή κατάσταση

3.1.1. Ο μηχανισμός επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ υπό αμφισβήτηση

Το πολυμερές σύστημα απελευθέρωσης του διεθνούς εμπορίου που για χρόνια υποστήριξε και προώθησε ο ΠΟΕ τελεί για μεγάλο διάστημα υπό καθεστώς στασιμότητας και αδιεξόδου και επηρεάζεται αρνητικά από γεωπολιτικές εντάσεις, οδηγώντας έτσι «σε ένα πιο κατακερματισμένο και λιγότερο προβλέψιμο πλαίσιο για την εμπορική πολιτική», ενώ αυξάνεται ταυτόχρονα η οξεία επισιτιστική ανασφάλεια⁵⁴. Σε αυτή την εικόνα συνέβαλε αναμφισβήτητα και η οικονομική κρίση του 2008, με τον Οργανισμό να μην έχει προετοιμαστεί κατάλληλα για μία τέτοια συγκυρία, η πανδημία COVID-19 και, πιο πρόσφατα, ο πόλεμος Ρωσίας-Ουκρανίας, ο οποίος λειτούργησε διχαστικά ακόμα και στο εσωτερικό του Οργανισμού, με κράτη μέλη του

⁴⁹. Αναφορά ΔΕΚ C-377/02, *Van Parys*, 01.03.2005, ECLI:EU:C:2005:121, σκ. 1 και 39.

⁵⁰. Αναφορά ΔΕΚ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-120/06 P και C-121/06 P, *FIAMM κ.λπ./Συμβούλιο και Επιτροπή*, 09.09.2008, ECLI:EU:C:2008:476, σκ. 1 και 107.

⁵¹. Σκ. 92.

⁵². C.I. NAGY, Case C-66/18. *American Journal of International Law*, 2021 σσ. 700-706. doi:10.1017/ajil.2021.45.

⁵³. I. MAH / A. TIM, Dispute settlement system under attack: A move away from multilateralism?, *Indian Journal of International Economic Law*, Vol. 12, Article 6, 2020, σ. 154, <https://repository.nls.ac.in/ijiel/vol12/iss1/6>.

⁵⁴. Βλ. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 8ης Φεβρουαρίου 2024, σχετικά με τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις ενόψει της 13ης υπουργικής διάσκεψης του ΠΟΕ στο Αμπού Ντάμπι, 26-29 Φεβρουαρίου 2024 (2023/2868(RSP)).

να επιβάλουν κυρώσεις για τη ρωσική εισβολή, ενώ άλλα να αρνούνται να πραγματοποιήσουν κάτι τέτοιο⁵⁵. Μονομέρεια, απομονωτισμός και πρακτικές αθέμιτου ανταγωνισμού ενισχύουν το διεθνές κλίμα αβεβαιότητας⁵⁶. Η ετερογένεια που αποτελούσε άλλοτε το μεγάλο πλεονέκτημα του νομικού πλαισίου GATT-ΠΟΕ, καθώς μέσα από τη συναίνεση και την αμοιβαιότητα κατάφερε να φέρει σε συνεννόηση αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες και να συμβιβάσει αντικρουόμενα συμφέροντα, έχει μετατραπεί πλέον στον Δούρειο Ίππο του και η στροφή σε διμερείς συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών ή ελεύθερου εμπορίου (FTA's) δείχνει να αποτελεί πλέον μονόδρομο.

Το σύστημα επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ, παρά τον όγκο των υποθέσεων που έχει διαχειριστεί ως τώρα, διάγει περίοδο κρίσης και αμφισβήτησης, όπως και η γενικότερη λειτουργία του Οργανισμού. Οι Ηνωμένες Πολιτείες που είχαν ηγηθεί της δημιουργίας ενός πολυμερούς συστήματος απελευθέρωσης και ρύθμισης του παγκόσμιου εμπορίου, παρουσιάζονται πλέον ως επικριτές και πρωτοστατούν σε κινήσεις που διαταράσσουν την ομαλή διεξαγωγή των διαδικασιών ενώπιον του ΠΟΕ. Μέσα από μία τακτική αναδίπλωσης, ο παλαιός μπροστάρης της απελευθέρωσης του εμπορίου προσάπτει αδυναμία στο δικαιοδοτικό σύστημα του ΠΟΕ να ελέγξει και να καταστείλει τις επιθετικές εμπορικές πρακτικές της Κίνας⁵⁷, προβαίνοντας σε μέτρα που θίγουν το κύρος και την αποτελεσματικότητα του μηχανισμού επίλυσης διαφορών. Μία τέτοια ενέργεια αποτελεί η απόφαση των ΗΠΑ να παρεμποδίσουν τον διορισμό των απαραίτητων για τη λειτουργία του μελών του Δευτεροβάθμιου Δικαιοδοτικού Οργάνου (Appellate Body)⁵⁸. Καθώς το όργανο επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ από το 2019 αδυνατεί να πληρώσει τις κενές θέσεις στο δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο, αυτό το τελευταίο θεωρείται ότι δεν είναι πλέον σε θέση να επιτελέσει τη λειτουργία του από τη στιγμή που εναπομένουν λιγότερα από τρία μέλη του⁵⁹. Στις 30 Νοεμβρίου 2020 έληξε η θητεία και του τελευταίου μέλους του Εφετειακού Σώματος, με αποτέλεσμα αυτό να καταστεί πλήρως ανενεργό, γεγονός που έχει χαρακτηριστεί από τον αρμόδιο για την εμπορική πολιτική ευρωπαϊό επίτροπο ως «ένα λυπηρό και πολύ σοβαρό πλήγμα στο διεθνές εμπορικό σύστημα»⁶⁰.

Υπό αυτές τις συνθήκες, αν μέλος του ΠΟΕ ασκήσει έφεση ενώπιον του μη λειτουργούντος δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου του ΠΟΕ, η επίλυση της διαφοράς ουσιαστικά παγώνει. Δεν εξετάζονται ούτε εφέσεις που ασκήθηκαν παλαιότερα αλλά δεν ολοκληρώθηκαν έως τις αρχές του 2020. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τα διάδικα κράτη που πέτυχαν ευνοϊκή προς αυτά πρωτοβάθμια απόφαση να μην μπορούν ουσιαστικά να επιτύχουν την εφαρμογή της και ουσιαστική προστασία των νόμιμων διεκδικήσεών τους. Μία τέτοια εξέλιξη προβλέπεται να οδηγήσει την Ένωση σε αδυναμία επιβολής της τήρησης των υποχρεώσεων από τις συμφωνίες που έχει υπογράψει με τους εταίρους της.

---

⁵⁵. P. MAVROIDIS, *The WTO Dispute Settlement System. How, Why and Where?*, Edward Elgar Publishing, Northampton, MA, 2022, σ. 5.

⁵⁶. Ο. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, *Η επίδραση του στόχου της ανοικτής στρατηγικής αυτονομίας στο Δίκαιο των εξωτερικών οικονομικών σχέσεων της ΕΕ*, ΤΝΠ QUALEX, ΕυΔικ, 4/2023, σ. 203.

⁵⁷. P. MAVROIDIS, *ό.π.*, σσ. xxvii, 6 και 7. Ειδικά για την πανδημία, ο συγγραφέας πολύ εύστοχα παρατηρεί ότι, μπορεί το εμπόριο να μην αποτέλεσε τη γενεσιουργό αιτία του κορωνοϊού, βοήθησε όμως στην εξάπλωσή του. Είναι άποψη που συμμερίζομαστε θεωρώντας ότι οι κυβερνήσεις δεν πήραν άμεσα μέτρα περιορισμού της κυκλοφορίας, ειδικά από και προς χώρες που παρουσίασαν πρώτες τα κρούσματα, προκειμένου να μην επηρεαστούν αρνητικά οι εμπορικές συναλλαγές. Παράλληλα, οι περιορισμοί που ακολούθησαν στις εξαγωγές υγειονομικού υλικού λόγω της πανδημίας και η χορήγηση επιδοτήσεων αποσταθεροποίησαν ακόμα περισσότερο την οργάνωση του διεθνούς εμπορίου.

⁵⁸. Το Δευτεροβάθμιο Δικαιοδοτικό Όργανο συστάθηκε το 1995, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 17 του Μνημονίου Συμφωνίας σχετικά με τους κανόνες και τις διαδικασίες που διέπουν την επίλυση των διαφορών.

⁵⁹. Βλ. σκ. 3 του Προοιμίου του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/167 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 10ης Φεβρουαρίου 2021, για την τροποποίηση του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 654/2014 περί ασκήσεως των δικαιωμάτων της Ένωσης για την εφαρμογή και την επιβολή των διεθνών εμπορικών κανόνων, ΕΕ 2021 L 49/1.

⁶⁰. Δήλωση 19/6712 του επιτρόπου Εμπορίου κ. Φίλ Χόγκαν σχετικά με την αναστολή λειτουργίας του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου του ΠΟΕ, Βρυξέλλες, 10 Δεκεμβρίου 2019, διαθέσιμη στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/statement_19_6712.

Όπως είναι αναμενόμενο, και η ίδια η ΕΕ έχει ασκήσει έφεση προκειμένου να προσβάλει αποφάσεις-εκθέσεις ομάδας εμπειρογνομόνων οι οποίες θεωρεί ότι εμπεριέχουν εσφαλμένη ερμηνεία των διατάξεων των σχετικών συμφωνιών του ΠΟΕ⁶¹. Ο αποκλεισμός μίας τέτοιας δυνατότητας θα αποστερούσε, εξάλλου, από τον μηχανισμό επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ τις απαραίτητες νομικές δικλείδες ασφαλείας που πρέπει να περιβάλουν ένα σύγχρονο δικαιοδοτικό όργανο. Με τις πολιτικής φύσεως όμως εξελίξεις που οδηγούν σε αυτό που ο μηχανισμός είχε στόχο να αποτρέψει, δηλαδή τις μονομερείς ενέργειες, απομακρυνόμαστε τελικά από ένα σύστημα κράτους δικαίου. Οι ΗΠΑ, μέσα από μία σειρά εφέσεων ενώπιον ενός δευτεροβάθμιου οργάνου που αυτή τη στιγμή ουσιαστικά δεν υπάρχει, επιτυγχάνουν σε μεγάλο βαθμό, αν όχι την ανατροπή, σίγουρα τη στασιμότητα του δικαϊκού πολυμερούς συστήματος του Οργανισμού. Εντούτοις, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι δεν είναι μόνο η τακτική συγκεκριμένων κρατών που οδήγησε στην κρίση. Το ίδιο το Εφετειακό Σώμα έχει δεχθεί κριτική για «*νομικό ακτιβισμό*» υιοθετώντας ερμηνείες που διαφεύγουν των αρμοδιοτήτων του, επιτρέποντάς του να μετατρέπεται από ερμηνευτή σε δημιουργό δικαίου⁶².

Θα πρέπει να αναφερθεί, στο σημείο αυτό, ότι οι ίδιοι ο ΠΟΕ, λειτουργώντας με κάποιον ρεαλισμό, με την προσαρμοστικότητα που χαρακτηρίζει το σύστημά του ως συνέχεια της GATT 1947 και παρά τις ατέλειές του, δημιούργησε εναλλακτικές και πιο ευέλικτες μορφές επίλυσης εμπορικών διαφορών των μελών του μέσα από τις επιτροπές του (WTO committees). Ευνόησε δηλ. ένα σύστημα που λειτουργεί μέσα στα πλαίσιά του, αλλά παράλληλα με το θεσμικό δικαιοδοτικό όργανό του, το οποίο όμως στηρίζεται περισσότερο στην οικονομική διπλωματία παρά στην αυστηρή εφαρμογή και ερμηνεία κανόνων δικαίου⁶³. Ήδη όμως παρατηρείται μία ποικιλία μέτρων και διαδικασιών τα οποία αναπτύχθηκαν εκτός της εμβέλειας του ΠΟΕ, ανάμεσα στα οποία περιλαμβάνονται και οι μηχανισμοί των διμερών εμπορικών συμφωνιών, καθώς αυτές αποτελούν πλέον αδιαμφισβήτητο τμήμα του θεσμικού πλαισίου του παγκόσμιου εμπορίου.

3.1.1.1. Μέτρα αντιμετώπισης στρεβλώσεων από τους θεσμούς της Ένωσης

Η δράση της Ένωσης κατά πρακτικών άλλων κρατών προς προστασία των συμφερόντων της και εξασφάλιση των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων περιλαμβάνει ένα πλαίσιο νομοθετημάτων και εκτελεστικών πράξεων. Η αδυναμία επίλυσης των διαφορών που ενδέχεται να προκύψουν από περιοριστικά μέτρα τρίτων κρατών ενώπιον του ΠΟΕ ή εναλλακτικού δικαιοδοτικού μηχανισμού δημιουργεί για την ΕΕ αδήριτη ανάγκη ανάπτυξης ιδίων μέσων προς υποστήριξη των οικονομικών συμφερόντων της και της σταθερότητας του διεθνούς εμπορίου⁶⁴. Ο ενωσιακός νομοθέτης θεώρησε σκόπιμο να αναπτύξει έναν πλήρη και διαφανή νομικό μηχανισμό ικανό να εξασφαλίσει τη δυνατότητα επέμβασης των αρμόδιων θεσμικών οργάνων όταν προκύπτουν εμπόδια και στρεβλώσεις για το εμπόριο, πάντα όμως με σεβασμό στους ισχύοντες κανόνες του διεθνούς εμπορίου, κατόπιν νομικής αναλύσεως και στη βάση συγκεκριμένων πληροφοριών επί γεγονότων. Οι μονομερείς δράσεις ή αλλιώς αυτόνομα μέτρα υιοθετούνται από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ σε αντιδιαστολή προς τα συμβατικά μέτρα που υιοθετούνται με τη μορφή διεθνών συμφωνιών ανάμεσα στην ΕΕ και τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς⁶⁵. Σε κάθε περίπτωση, όμως, η Ένωση εγγυάται ότι όλες οι προβλεπόμενες

⁶¹. Βλ., για παράδειγμα, την έφεση που άσκησε η ΕΕ στην υπόθεση «Ευρωπαϊκές Κοινότητες και ορισμένα κράτη μέλη – Μέτρα που επηρεάζουν το εμπόριο μεγάλων αεροσκαφών της πολιτικής αεροπορίας», WT/DS316/43 (December 2019: Notification of Appeal by the European Union in DS316: EC and certain member States — Large Civil Aircraft (Article 21.5 – EU) (WT/DS316/43)).

⁶². I. MAH / A. TIM, Dispute settlement system under attack: A move away from multilateralism?, ό.π., σ. 159.

⁶³. G. MESSENGER, Mitigating the rise of unilateralism: lessons from forestry management, Journal of International Economic Law, 2024, σ. 225.

⁶⁴. Βλ. Ο. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Η επίδραση του στόχου της ανοικτής στρατηγικής αυτονομίας στο δίκαιο των εξωτερικών οικονομικών σχέσεων της ΕΕ, ό.π., σ. 205. Ο συγγραφέας αναφέρει: «...η ΕΕ πρέπει να έχει την ικανότητα να εφαρμόζει μονομερώς μέτρα με τα οποία επιδιώκεται να συμμορφώνονται οι τρίτες χώρες με τους κανόνες των διεθνών συμφωνιών έτσι ώστε να αποκομίζουν όλα τα μέρη αμοιβαίο όφελος από αυτές».

⁶⁵. Γ. ΓΡΥΛΟΣ, Άρθρο 207, ό.π., σ. 929.

δράσεις της δεν θα είναι αυθαίρετες, αλλά στο πλαίσιο των διεθνών δικαιωμάτων και υποχρεώσεών της και μόνον όταν τα συμφέροντά της απαιτούν παρέμβαση των οργάνων της⁶⁶.

Ο Κανονισμός 654/2014⁶⁷ έχει υιοθετηθεί προκειμένου να θέσει κανόνες και συγκεκριμένες διαδικασίες για μία αποτελεσματική και έγκαιρη άσκηση των δικαιωμάτων της Ένωσης μέσα από την εφαρμογή διεθνών εμπορικών συμφωνιών, ώστε να εγγυηθεί τη διαφύλαξη των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης. Η νομοθετική αυτή πράξη επιτρέπει στην Ένωση να αναστέλλει παραχωρήσεις ή άλλες υποχρεώσεις στο πλαίσιο διεθνών εμπορικών συμφωνιών μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας επίλυσης διαφορών. Η διαδικασία αυτή μπορεί να διεξάγεται είτε στα πλαίσια του μηχανισμού τον οποίο προβλέπει η συμφωνία για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ)⁶⁸ είτε στα πλαίσια μηχανισμού που εμπεριέχεται σε κάποια από τις περιφερειακές ή διμερείς διεθνείς εμπορικές συμφωνίες που η Ένωση έχει υπογράψει με τρίτες χώρες. Καλύπτει επίσης περιπτώσεις κατά τις οποίες η προσπάθεια της Ένωσης να επιτύχει δεσμευτική επίλυση εμπορικής διαφοράς είναι ανεπιτυχής για λόγους πέραν της ευθύνης της Ένωσης. Η Επιτροπή, για ακόμα μία φορά, είναι το εκτελεστικό όργανο που καλείται να θεσπίζει, να τροποποιεί, να αναστέλλει και να καταργεί μέτρα εμπορικής πολιτικής εφόσον συντρέχουν οι ως άνω προϋποθέσεις. Από τη στιγμή που θα εκδοθεί εκτελεστικός Κανονισμός από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με τον οποίο θα λαμβάνονται μέτρα εμπορικής πολιτικής κατά εισαγωγών από άλλα κράτη, οι θιγόμενες επιχειρήσεις μπορούν να προσβάλουν τη συγκεκριμένη πράξη ενώπιον του ενωσιακού δικαστή.

Ο Κανονισμός αυτός, ο οποίος μάλιστα αναφέρεται εν συντομία ως «κανονισμός επιβολής», έλαβε μία πρώτη σημαντική τροποποίηση⁶⁹ ώστε να μην περιορίζεται, όπως γινόταν αρχικά, στο εμπόριο αγαθών και την πρόσβαση στις δημόσιες συμβάσεις, αλλά να περιλαμβάνει επίσης μέτρα σχετικά με τις συναλλαγές στον τομέα των υπηρεσιών και ορισμένες πτυχές των σχετικών με το εμπόριο δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται αδήριτη η ανάγκη για νέα επικαιροποίηση ώστε να υπάρξει ανάλογη πρόληψη για τις εξελίξεις σχετικά με την αδυναμία λειτουργίας της δεύτερης βαθμίδας του μηχανισμού επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ. Ο Κανονισμός 654/2014, αν και δεν χρησιμοποιήθηκε εκτεταμένα, θεωρήθηκε επιτυχημένο νομοθέτημα και ότι ανταποκρίθηκε τους στόχους που τέθηκαν για τη διασφάλιση των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης. Η Επιτροπή τον χαρακτήρισε ως «ουσιαστικό και κατάλληλο μέσο για την αντίδραση σε ενέργειες τρίτων χωρών υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις». Έκρινε ότι λειτούργησε αποτρεπτικά μέσα από την περιορισμένη εφαρμογή του καταδεικνύοντας «ικανότητα της Ένωσης να διεκδικεί αποτελεσματικά τα δικαιώματά της στο πλαίσιο εμπορικών συμφωνιών ή σε περίπτωση παραβίασής τους»⁷⁰.

---

⁶⁶. Βλ. σκ. 13 του προοιμίου του Κανονισμού 2015/1843.

⁶⁷. Κανονισμός (ΕΕ) 654/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαΐου 2014, περί ασκήσεως των δικαιωμάτων της Ένωσης για την εφαρμογή και την επιβολή των διεθνών εμπορικών κανόνων και τροποποιήσεως του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 3286/94 του Συμβουλίου που καθορίζει κοινοτικές διαδικασίες στον τομέα της κοινής εμπορικής πολιτικής για να διασφαλιστεί η άσκηση των δικαιωμάτων της Κοινότητας στο πλαίσιο των κανόνων του διεθνούς εμπορίου, ιδίως αυτών που έχουν θεσπιστεί στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, ΕΕ 2014 L 189/50.

⁶⁸. Έγινε χρήση των διατάξεων του Κανονισμού στην υπόθεση που εκδικάστηκε ενώπιον του οργάνου επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ για τις επιδοτήσεις προς την εταιρεία κατασκευής αεροσκαφών Boeing. Τα μέτρα μέσω του εκτελεστικού Κανονισμού 2020/1646 της Επιτροπής, της 7ης Νοεμβρίου 2020, ελήφθησαν μετά την έκθεση του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου το οποίο επιβεβαίωσε ότι οι επιδοτήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών προς την Boeing εξακολούθησαν να προκαλούν σημαντική ζημία στην ευρωπαϊκή Airbus.

⁶⁹. Κανονισμός (ΕΕ) 2021/167 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 10ης Φεβρουαρίου 2021, για την τροποποίηση του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 654/2014 περί ασκήσεως των δικαιωμάτων της Ένωσης για την εφαρμογή και την επιβολή των διεθνών εμπορικών κανόνων, ΕΕ 2021 L 49/1.

⁷⁰. Βλ. Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, Επανεξέταση του πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού αριθ. 654/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαΐου 2014, Βρυξέλλες, 01.3.2022 COM(2022) 74 final.

3.1.1.2. Εναλλακτικές διαδικασίες επίλυσης διαφορών μέσα από τις εμπορικές συμφωνίες της ΕΕ

Η ίδια η Ένωση, παρά τη συστηματική χρήση του μηχανισμού επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ, επιδεικνύει μία στροφή και προς διαφορετικές οδούς προκειμένου να επιτύχει επαρκή και αποτελεσματική διευθέτηση των εμπορικών και οικονομικών διαφορών της σε διεθνές επίπεδο. Παρόλο που εξακολουθεί να θεωρείται «ένας από τους μεγαλύτερους χρήστες του μηχανισμού επίλυσης διαφορών» του ΠΟΕ, η Ένωση υιοθετεί πρωτοβουλίες για τη δημιουργία νέων δικαιοδοτικών οργάνων επίλυσης διασυνοριακών διαφορών. Το ότι μέχρι αρκετά πρόσφατα η ΕΕ έδειχνε προσήλωση στον μηχανισμό επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ προτού περάσει στη χρήση διμερών μηχανισμών που προβλέπονται στις εμπορικές της συμφωνίες καταδεικνύει το τέλμα στο οποίο έχει περιέλθει το πολυμερές σύστημα του Οργανισμού. Επιπροσθέτως, δεν μπορούν όλες οι εμπορικής φύσεως διαφορές να υπαχθούν στον μηχανισμό επίλυσης του ΠΟΕ, καθώς αυτός στηρίζεται μόνο στις συγκεκριμένες συμφωνίες του Οργανισμού. Η Ένωση διασαφηνίζει στις σχετικές νομοθετικές πράξεις της ότι οι κανόνες του ΠΟΕ έχουν μεν την πρωτοκαθεδρία στην οργάνωση του διεθνούς εμπορίου, όμως δεν έχουν την αποκλειστικότητα στη ρύθμιση αυτή καθώς εφαρμόζονται εξίσου κανόνες που περιλαμβάνονται σε εμπορικές συμφωνίες που έχει συνάψει η Ένωση με τρίτες χώρες⁷¹.

Η Ένωση φροντίζει, εξάλλου, να περιληφθεί σε κάθε διμερή εμπορική συμφωνία της με τρίτη χώρα ρύθμιση σχετικά με την επίλυση ενδεχόμενης διαφοράς. Οι συμφωνίες αυτές δεν διευρύνθηκαν μόνο σε αριθμό αλλά και σε περιεχόμενο, περιλαμβάνοντας, πέρα από το στενό πλαίσιο της ρύθμισης της κυκλοφορίας αγαθών και υπηρεσιών, ζητήματα ευρύτερα που σχετίζονται με την προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού, την ανάπτυξη, την απασχόληση, την προστασία του περιβάλλοντος και τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Όσο ανοίγει όμως το περιεχόμενο των διμερών συμφωνιών ελεύθερου εμπορίου τόσο πιθανή είναι μία διένεξη ανάμεσα στα μέρη⁷². Αυτή η εξέλιξη θα κρίνει και τη βιωσιμότητα της πολιτικής διμερών εμπορικών συμφωνιών που εφαρμόζει η ΕΕ, η οποία μάλιστα σταδιακά τροποποίησε τον τρόπο επίλυσης των διμερών εμπορικών διαφορών με τους εταίρους της, περνώντας από τη διπλωματική οδό σε ένα σύστημα δικαιοδοτικού χαρακτήρα⁷³ κατά το πρότυπο του ΠΟΕ⁷⁴.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η υιοθέτηση από την ΕΕ ενός δικαιοδοτικού συστήματος επίλυσης δεν απέβαλε εντελώς τη χρήση της διπλωματίας, η οποία παραμένει ως ένα προκαταρκτικό στάδιο φιλικού διακανονισμού στηριζόμενου στη συναίνεση πριν τα μέρη προχωρήσουν, σε περίπτωση μη εξεύρεσης αμοιβαίας λύσης, στην υπαγωγή της διαφοράς τους ενώπιον του αρμόδιου δικαιοδοτικού οργάνου⁷⁵. Κατά συνέπεια, τα μέρη συμφωνούν εκ των προτέρων να καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να καταλήξουν σε αμοιβαία ικανοποιητική επίλυση της διαφοράς, συνήθως μέσω συμβιβασμού ή της διαδικασίας της διαμεσολάβησης⁷⁶.

⁷¹. Βλ. σκ. 4 του Προοιμίου του Κανονισμού (ΕΕ) 2015/1843 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 6ης Οκτωβρίου 2015, που καθορίζει ενωσιακές διαδικασίες στον τομέα της κοινής εμπορικής πολιτικής για να διασφαλιστεί η άσκηση των δικαιωμάτων της Ένωσης στο πλαίσιο των κανόνων του διεθνούς εμπορίου, ιδίως αυτών που έχουν θεσπιστεί στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, ΕΕ 2015 L 272/1.

⁷². J. WEINBERGER / S. VAN KERCKHOVEN, *The EU's Trade Dispute Settlement Mechanism: An Alternative to the WTO DSU?* (October 20, 2022). Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4253946> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4253946>.

⁷³. J. WEINBERGER / S. VAN KERCKHOVEN, *ό.π.*

⁷⁴. Αυτή η μετάβαση της ΕΕ προς ένα οιονεί δικαστικό σύστημα επίλυσης εμπορικών διαφορών αποτελεί σαφή επιρροή του ΠΟΕ και είναι μία ένδειξη ότι το πολυμερές σύστημα του Οργανισμού, ακόμα και αν διάγει περίοδο κρίσης, επέδειξε αποτελεσματικότητα και αποδοχή.

⁷⁵. J. WEINBERGER / S. VAN KERCKHOVEN, *ό.π.*

⁷⁶. Η συνδρομή ενός διαμεσολαβητή στην επίλυση συνίσταται στην πρόταση μίας κοινώς αποδεκτής λύσης και συνδυάζει την ελευθερία και αυτονομία των μερών όσον αφορά στην αποδοχή της προτεινόμενης λύσης όσο και σε σημαντικό βαθμό αντικειμενικότητας. Επιπλέον, η διαδικασία αυτή ευνοεί τη διατήρηση των εμπορικών σχέσεων και τη συνεργασία των μερών. Βλ. J. LEE, *Long-Term Relationship over Litigation: Mediation in WTO Dispute Settlement Proceedings*, *World Trade Review* (2024), σ. 5. Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1017/S1474745624000417>.

Η ΕΕ παραμένει ο κυριότερος εμπορικός εταίρος της Αλγερίας⁷⁷. Ήδη από το 2005, έχει υπογραφεί μεταξύ ΕΕ και Αλγερίας ειδική Συμφωνία Σύνδεσης⁷⁸, η οποία επεκτεινόταν σε όλους σχεδόν τους τομείς οικονομικής συνεργασίας και προέβλεπε σταδιακή κατάργηση δασμών έως το 2017 και διευκόλυνση πρόσβασης των επιχειρήσεων της ΕΕ στην αλγερινή αγορά⁷⁹. Η Συμφωνία προέβλεπε τη σύσταση Συμβουλίου Σύνδεσης με εξουσία λήψης αποφάσεων για την επίτευξη των στόχων της Συμφωνίας. Μεταξύ άλλων, το Συμβούλιο Σύνδεσης διέθετε, δυνάμει του άρθρου 100 της Συμφωνίας, αρμοδιότητα επίλυσης της διαφοράς που θα μπορούσε να προκύψει ανάμεσα στα δύο μέρη σχετικά με την εφαρμογή και ερμηνεία της Συμφωνίας. Από το 2009, η Αλγερία έλαβε περιοριστικά μέτρα και εμπόδια (ανάμεσα στα οποία συμπληρωματικοί δασμοί και ποσοτικοί περιορισμοί) επιβαρύνοντας την εισαγωγή των ευρωπαϊκών προϊόντων και παραβιάζοντας κατά την ΕΕ τη Συμφωνία Σύνδεσης⁸⁰.

Τον Ιούνιο του 2020, η ΕΕ και η Αλγερία συμμετείχαν σε διαδικασία επίλυσης διαφορών ενώπιον του Συμβουλίου Σύνδεσης στο πλαίσιο της Συμφωνίας Σύνδεσης για την επίλυση της διαφοράς σχετικά με τα εμπορικά μέτρα που θέσπισε η Αλγερία από το 2015. Όπως προέκυψε, δεν στάθηκε δυνατή η επίλυση της διαφοράς, με αποτέλεσμα η ΕΕ να ζητήσει, δυνάμει της παρ. 4 του άρθρου 100, την υπαγωγή της διαφοράς με την Αλγερία ενώπιον ενός διαιτητικού δικαστηρίου. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, κάθε μέρος ορίζει έναν διαιτητή, ενώ ο τρίτος διαιτητής διορίζεται από το Συμβούλιο Σύνδεσης. Οι αποφάσεις των διαιτητών λαμβάνονται με πλειοψηφία. Η Συμφωνία επιβάλλει στα μέρη την υποχρέωση να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την εφαρμογή της διαιτητικής απόφασης. Ενδιαφέρουσα είναι η αναφορά που γίνεται στο κείμενο της ρηματικής διακοίνωσης στις διαδικασίες του ΠΟΕ όσον αφορά στην αμοιβή και την κάλυψη των εξόδων των διαιτητών. Επισημαίνεται ότι η συγκεκριμένη διαφορά, λόγω του περιεχομένου και της φύσης της, θα μπορούσε να υπαχθεί στη διαδικασία επίλυσης του ΠΟΕ⁸¹.

Η διαιτησία, ως εναλλακτικός τρόπος επίλυσης διαφορών, φαίνεται να επικρατεί και στις εμπορικές υποθέσεις μεταξύ κρατών μελών του ΠΟΕ. Το ίδιο το Μνημόνιο Συμφωνίας για την επίλυση διαφορών του ΠΟΕ προβλέπει στο άρθρο 25 ως εναλλακτικό τρόπο επίλυσης μίας διαφοράς που θα εισαχθεί στο Όργανο Επίλυσης Διαφορών (ΟΕΔ) τη διαιτησία⁸². Εξάλλου, προκειμένου να υπάρξει μία έστω και προσωρινή λύση στο αδιέξοδο της κατάλυσης του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου του ΠΟΕ, η ΕΕ ανέλαβε πρωτοβουλία από κοινού με τα κράτη μέλη της και άλλα 26⁸³ μέλη του Οργανισμού προκειμένου να λειτουργήσει ένας εναλλακτικός μηχανισμός με την ονομασία «πολυμερής προσωρινή ρύθμιση διαιτητικού

⁷⁷. Έκθεση 2022 Γραφείου Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων στο Αλγέρι για την Οικονομία της Αλγερίας και την Ανάπτυξη των Οικονομικών & Εμπορικών Σχέσεων Ελλάδας-Αλγερίας, Αλγέρι, Αύγουστος 2023, σ. 6, διαθέσιμο στο: https://agora.mfa.gr/inf/files/2022_annual%20report%20dz.pdf.

⁷⁸. Η ευρωμεσογειακή συμφωνία συνδέσεως μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της, αφενός, και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Αλγερίας, αφετέρου (συμφωνία σύνδεσης), υπεγράφη στις 22 Απριλίου 2002 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Σεπτεμβρίου 2005. Η συγκεκριμένη συμφωνία σύνδεσης αποτελεί τη νομική βάση για τις διμερείς σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και της Αλγερίας. Βλ. Απόφαση του Συμβουλίου, της 18ης Ιουλίου 2005, για τη σύναψη ευρωμεσογειακής συμφωνίας συνδέσεως μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της, αφενός, και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Αλγερίας, αφετέρου, ΕΕ 2005 L 265/1.

⁷⁹. Η Ευρωπαϊκή Ένωση εισήγαγε από την Αλγερία το 2022 προϊόντα αξίας 42 δισ. € και εξήγαγε προς αυτήν προϊόντα αξίας 13,9 δισ. € (Βλ. Έκθεση 2022, ό.π.).

⁸⁰. Βλ. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, Ρηματική διακοίνωση για την παραπομπή του θέματος στο Συμβούλιο Σύνδεσης ΕΕ-Αλγερίας (Note Verbale referring the matter to the EU-Algeria Association Council), 24.06.2020.

⁸¹. J. WEINBERGER / S. VAN KERCKHOVEN, ό.π.

⁸². ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, Ρηματική διακοίνωση για την έναρξη διαιτησίας βάσει του άρθρου 100 της συμφωνίας σύνδεσης ΕΕ-Αλγερίας (Note Verbale initiating arbitration under Article 100 of the EU-Algeria Association Agreement), 19.03.2021.

⁸³. Αρχικά είχαν εισχωρήσει 19 κράτη. Πλέον καλύπτονται από τη ΜΡΙΑ οι εξής χώρες: Αυστραλία, Μπενίν, Βραζιλία, Καναδάς, Κίνα, Χιλή, Κολομβία, Κόστα Ρίκα, Ισημερινός, ΕΕ (με τα 27 κράτη μέλη της, τα οποία είναι επίσης μέλη του ΠΟΕ), Γουατεμάλα, Χονγκ Κονγκ, Ισλανδία, Μακάο, Μεξικό, Μαυροβούνιο, Νέα Ζηλανδία, Νικαράγουα, Νορβηγία, Πακιστάν, Περού, Σιγκαπούρη, Ελβετία, Ουκρανία, Ουρουγουάη και Φιλιππίνες.

δευτεροβάθμιου οργάνου (ΜΡΙΑ)», ο οποίος περιλαμβάνει μία λίστα από δέκα διαιτητές⁸⁴ που θα εξετάζουν τις προσφυγές κατά των εκθέσεων των ομάδων εμπειρογνομόνων (panels)⁸⁵. Η συγκεκριμένη διαδικασία, η οποία είναι σύμφωνη με τη διάταξη του άρθρου 25 του ως άνω αναφερόμενου Μνημονίου, τέθηκε σε ισχύ στις 30 Απριλίου 2020. Από την ως άνω αναφερόμενη λίστα, τρία μέλη της ομάδας επιλέγονται τυχαία για να εκδικάσουν προσφυγή στο πλαίσιο του διακανονισμού.

Η εν λόγω εναλλακτική δευτεροβάθμια διαιτητική διαδικασία χρησιμοποιήθηκε⁸⁶ στην υπόθεση της προσφυγής που άσκησε αρχικά η ΕΕ κατά της Τουρκίας για τα φαρμακευτικά προϊόντα⁸⁷. Το δευτεροβάθμιο διαιτητικό δικαστήριο, που κλήθηκε να αποφανθεί επί των ισχυρισμών της Τουρκίας εξέτασε τα νομικά ζητήματα και την ερμηνεία που υιοθέτησε η ομάδα εμπειρογνομόνων στη συγκεκριμένη υπόθεση. Εν τέλει, επικύρωσε τα συμπεράσματά της έκθεσης υπέρ της ΕΕ απορρίπτοντας τις αιτιάσεις της Τουρκίας. Η Τουρκία, επομένως, είχε εισάγει διακρίσεις εις βάρος αλλοδαπών φαρμακευτικών προϊόντων που δεν δικαιολογούνταν κατά τις διατάξεις των άρθρων III και XX της ΓΣΔΕ/GATT 1994 εφαρμόζοντας το μέτρο της τοπικής παραγωγής ως προϋπόθεση για την κάλυψη των εξόδων από τα τουρκικά ασφαλιστικά ταμεία.

Ήταν όμως στην υπόθεση των δασμών που επέβαλε η Κολομβία στις εισαγωγές κατεψυγμένων τηγανιτών πατατών από τρία κράτη μέλη της ΕΕ, ήτοι το Βέλγιο, τη Γερμανία και τις Κάτω Χώρες, που εφαρμόστηκε πλήρως η διαδικασία της «πολυμερούς προσωρινής ρύθμισης διαιτητικού δευτεροβάθμιου οργάνου (ΜΡΙΑ)». Σημειώνεται ότι η πρωτόδικη απόφαση της ειδικής ομάδας ήταν υπέρ της ΕΕ⁸⁸. Οι διαιτητές, μετά από προσφυγή της Κολομβίας, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι όντως η Κολομβία είχε παραβεί διατάξεις της Συμφωνίας του ΠΟΕ κατά του ντάμπινγκ⁸⁹ και ότι «η έρευνα αντιντάμπινγκ της Κολομβίας ήταν πλημμελής από πολλές απόψεις, συμπεριλαμβανομένου του υπολογισμού του περιθωρίου ντάμπινγκ και της ανάλυσης της ζημίας»⁹⁰.

Το διμερές σύστημα επίλυσης διαφορών που περιλαμβάνεται στις εμπορικές συμφωνίες της ΕΕ ομοιάζει αρκετά με το αντίστοιχο πολυμερές του ΠΟΕ, παρουσιάζει όμως και κάποιες σημαντικές διαφοροποιήσεις. Για παράδειγμα, το σύστημα επίλυσης επενδυτικών διαφορών που υιοθετεί η Συνολική Οικονομική και Εμπορική Συμφωνία (ΣΟΕΣ/CETA) έχει χαρακτηριστεί ως υβριδικό συνδυάζοντας στοιχεία που παραπέμπουν τόσο σε κρατική δικαστική διαδικασία όσο και σε παραδοσιακή διαιτησία⁹¹. Διευκρινίζεται ότι, καθώς πρόκειται για μικτή συμφωνία, ο εν λόγω μηχανισμός επίλυσης αφορά επενδυτικές διαφορές

---

⁸⁴. Βλ. WTO, Statement on a mechanism for developing, documenting and sharing practices and procedures in the conduct of WTO disputes, JOB/DSB/1/Add.12/Suppl.5.

⁸⁵. Βλ. Θεματολογικό Δελτίο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, 04/2024, διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/161/the-european-union-and-the-world-trade-organization>.

⁸⁶. Ad hoc όμως και όχι στα πλαίσια της ΜΡΙΑ. Για τον λόγο αυτό, ενσωμάτωσε συγκεκριμένα στοιχεία της ΜΡΙΑ και όχι το σύνολο της διαδικασίας που αυτή προβλέπει.

⁸⁷. WTO, Turkey – Certain measures concerning the production, importation and marketing of pharmaceutical products arbitration under article 25 of the DSU award of the arbitrators, WT/DS583/ARB25, 25 July 2022.

⁸⁸. Η ΕΕ είχε κινήσει τη διαδικασία κατά της Κολομβίας τον Νοέμβριο 2019 καθώς η τελευταία ήδη από το Νοέμβριο 2018 είχε επιβάλει δασμούς ως μέτρο αντιντάμπινγκ σχεδόν στο σύνολο των εξαγωγών κατεψυγμένων τηγανιτών πατατών με προέλευση από την ΕΕ (Υπόθεση DS591: Colombia – Anti-Dumping Duties on Frozen Fries from Belgium, Germany and the Netherlands).

⁸⁹. Βλ. Colombia – Anti-dumping duties on frozen fries from Belgium, Germany and the Netherlands, arbitration under article 25 of the DSU, Award of the arbitrators, WT/DS591/ARB2521, December 2022.

⁹⁰. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, Αντιπροσωπεία στην Ελλάδα, Η ΕΕ κερδίζει προσφυγή στο πλαίσιο του ΠΟΕ κατά των δασμών αντιντάμπινγκ της Κολομβίας για τις κατεψυγμένες τηγανιτές πατάτες, Ειδησεογραφικό άρθρο, 22 Δεκεμβρίου 2022.

⁹¹. Γ. ΚΑΡΥΔΗΣ, Πλαίσιο επίλυσης επενδυτικών διαφορών που απορρέουν από μικτές διεθνείς συνθήκες ΕΕ και κρατών μελών με τρίτες χώρες, ΕυΔικ, 2023, σ. 3.

τόσο μεταξύ επενδυτών και κρατών όσο και μεταξύ Καναδών επενδυτών και της Ένωσης⁹². Ο μηχανισμός περιλαμβάνει και δεύτερο βαθμό δικαιοδοσίας, με το εν λόγω Εφετείο να δύναται να «επικυρώσει, να τροποποιήσει ή να ανατρέψει την απόφαση του δικαστηρίου»⁹³.

Στο ζήτημα συμβατότητας του συγκεκριμένου μηχανισμού επίλυσης διαφορών με το δίκαιο της ΕΕ που τέθηκε από το Βέλγιο, το ΔΕΕ έδωσε θετική γνωμοδότηση συμπεραίνοντας ότι το σχετικό τμήμα της Συμφωνίας συνάδει με το πρωτογενές δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁹⁴. Ο ενωσιακός δικαστής έκρινε ότι ο εν λόγω δικαιοδοτικός μηχανισμός περιορίζεται στην ερμηνεία και εφαρμογή της συγκεκριμένης Συμφωνίας χωρίς να επεκτείνεται σε περαιτέρω θέματα του ενωσιακού δικαίου⁹⁵, χωρίς να θίγει την αυτονομία του⁹⁶ και χωρίς να θίγει ειδικότερα την αποτελεσματικότητα του ενωσιακού δικαίου του ανταγωνισμού⁹⁷.

Επιπλέον, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι το υπό εξέταση σύστημα επίλυσης επενδυτικών διαφορών, ανεξάρτητα από την ονομασία του, αποτελεί δικαιοδοτικό μηχανισμό με κατ' ουσίαν δικαιοδοτικά καθήκοντα, ο οποίος καλύπτει τις απαιτήσεις της ανεξαρτησίας, της αμεροληψίας και της δυνατότητας πρόσβασης για όλες τις επιχειρήσεις και τα φυσικά πρόσωπα⁹⁸. Το δικαιοδοτικό σύστημα που θεσπίζει η ΣΟΕΣ/CETA αποτελεί ένα πρώτο βήμα πριν από τη δημιουργία ενός Διεθνούς Επενδυτικού Δικαστηρίου, και για τον λόγο αυτό έχει χαρακτηριστεί ως μεταβατικό⁹⁹. Το ίδιο το άρθρο της 8.29 προβλέπει «τη σύσταση πολυμερούς επενδυτικού δικαστηρίου και δευτεροβάθμιου μηχανισμού για την επίλυση επενδυτικών διαφορών».

3.1.2. Προς τη δημιουργία Διεθνών Δικαστηρίων Εμπορικών Διαφορών: Το Σχέδιο για το Πολυμερές Επενδυτικό Δικαστήριο (ΠΕΔ)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ειδικά για τον ευαίσθητο τομέα των ξένων επενδύσεων, προωθεί τη δημιουργία ενός Πολυμερούς Επενδυτικού Δικαστηρίου (ΠΕΔ) το οποίο θα είναι μόνιμο, θα απολαμβάνει ανεξαρτησία¹⁰⁰ και θα απαρτίζεται από δικαστές υψηλής ειδικευσης. Επομένως, προωθείται σταδιακά η στροφή από τις διμερείς διαιτητικές ή έστω υβριδικές διαδικασίες επίλυσης προς έναν σταθερό και πολυμερές διεθνές δικαιοδοτικό μηχανισμό. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας διευρύνθηκε το περιεχόμενο της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής της ΕΕ περιλαμβάνοντας πλέον τον τομέα των άμεσων ξένων επενδύσεων. Αναγνωρίστηκε η σημασία τους στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας, της εισαγωγής κεφαλαίων στις αγορές της ΕΕ αλλά και το άνοιγμα νέων αγορών τρίτων χωρών για ευρωπαϊκές επιχειρήσεις¹⁰¹.

⁹². Γ. ΚΑΡΥΔΗΣ, Ο μηχανισμός της ΣΟΕΣ (CETA) για την επίλυση επενδυτικών διαφορών υπό το φως της γνωμοδότησης 1/17 του Δικαστηρίου Ε.Ε., ΕυΔικ, 2019, σ. 246.

⁹³. Άρθρο 8.28 της Συμφωνίας.

⁹⁴. ΔΕΕ Γνωμοδότηση 1/17, *Accord ECG UE-Canada*, 30.04.2019, ECLI:EU:C:2019:341.

⁹⁵. Βλ. σκ. 136.

⁹⁶. Σκ. 161.

⁹⁷. Σκ. 188.

⁹⁸. Η συγκεκριμένη αυτή γνωμοδότηση αποτελεί ουσιαστικά μία απόκλιση του ΔΕΕ από τη θέση που είχε εκφράσει στη Γνωμοδότηση 2/13 σχετικά με την προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ. Επίσης, θεωρήθηκε ότι προσκρούει στη διάταξη του άρθρου 8.31 παρ. 2, εδάφιο γ' της CETA, όπου επιβεβαιώνεται το ενδεχόμενο ερμηνείας του ενωσιακού δικαίου. Υποστηρίχθηκε, όμως, ότι ορθά έγινε αυτή η ερμηνεία ώστε να διαφυλαχθεί η αποτελεσματική άσκηση της εξωτερικής αρμοδιότητας της Ένωσης υπό καθεστώς αμοιβαιότητας (Γ. ΚΑΡΥΔΗΣ, ό.π., σ. 4).

⁹⁹. Γ. ΚΑΡΥΔΗΣ, Πλαίσιο επίλυσης επενδυτικών διαφορών που απορρέουν από μικτές διεθνείς συνθήκες ΕΕ και κρατών μελών με τρίτες χώρες, ό.π., σ. 247.

¹⁰⁰. Στην πρότασή της, η Επιτροπή θέτει ως προϋπόθεση για την κατοχύρωση της ανεξαρτησίας του Δικαστηρίου την ύπαρξη ανεξάρτητων των δικαστών των οποίων η θητεία θα είναι πλήρους απασχόλησης και χωρίς δυνατότητα ανανέωσης. Βλ. Σύσταση για Απόφαση του Συμβουλίου με την οποία εγκρίνεται η έναρξη διαπραγματεύσεων με σκοπό τη σύναψη σύμβασης για τη δημιουργία πολυμερούς δικαστηρίου για την επίλυση επενδυτικών διαφορών, Βρυξέλλες 13.09.2017, COM(2017) 493 final.

¹⁰¹. Βλ. σκ. 1, προοίμιο Κανονισμού 2019/452 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Μαρτίου 2019, για τη θέσπιση πλαισίου για τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ένωση, ΕΕ 2019 L 79I/1.

Δημιουργούνται οπωσδήποτε σκέψεις σχετικά με την αναγκαιότητα μίας τέτοιας πρωτοβουλίας τη στιγμή που υπάρχουν ήδη διεθνώς ποικίλες μορφές επίλυσης διαφορών μεταξύ κρατών και ξένων επενδυτών, με πιο χαρακτηριστική τη διαιτητική διαδικασία που οργανώνει το Διεθνές Κέντρο για την Επίλυση Επενδυτικών Διαφορών (International Centre for Settlement of International Investment Disputes / ICSID). Η Επιτροπή προώθησε το συγκεκριμένο σχέδιο εστιάζοντας στις αδυναμίες που παρουσιάζουν διμερή συστήματα επενδυτικών δικαστηρίων, ανάμεσα στις οποίες συγκαταλέγεται η περιορισμένη νομιμοποίηση ή η έλλειψη νομιμοποίησης, η συνοχή και η διαφάνεια, η αδυναμία ελέγχου και το κόστος που μπορεί να οδηγήσει σε διοικητική πολυπλοκότητα και δημοσιονομικές επιπτώσεις.

Η Ένωση φιλοδοξεί να αντικαταστήσει με τη δικαιοδοσία του εν λόγω δικαστικού μηχανισμού τα διμερή συστήματα επίλυσης επενδυτικών διαφορών που προβλέπουν οι εμπορικές συμφωνίες με τους εταίρους της. Το προτεινόμενο δικαιοδοτικό όργανο ως μόνιμο, ανεξάρτητο και νόμιμο, θα εγκαθιδρύει ένα σταθερό και νομικά ασφαλές πλαίσιο για την επίλυση των διεθνών επενδυτικών διαφορών. Η αρμοδιότητα του δικαστηρίου θα εκτείνεται σε δικονομικά ζητήματα, ενώ ουσιαστικά ζητήματα, όπως το εφαρμοστέο δίκαιο ή τα πρότυπα ερμηνείας, θα προκύπτουν από τις επενδυτικές συμφωνίες επί των οποίων θα δικάζει το δικαιοδοτικό αυτό σώμα.

Σημαντική είναι η πρόβλεψη για αντικατάσταση όλων των διμερών συστημάτων επενδυτικών δικαστηρίων από το πολυμερές δικαστήριο. Παρατηρείται πάντως επιφυλακτικότητα όσον αφορά στην αποτελεσματικότητα του προτεινόμενου αυτού μηχανισμού και κριτική από τους υπέρμαχους των διαιτητικών λύσεων, κάτι που αποδεικνύει ότι το σχέδιο αυτό, ακόμα και αν υλοποιηθεί τελικά, είναι αμφίβολο αν θα αποτελέσει άμεσα πρότυπο για έναν πολυμερή δικαιοδοτικό μηχανισμό ανταγωνιστικό του συστήματος του ΠΟΕ.

4. Συμπεράσματα

Διαπιστώνεται μία τάση απομάκρυνσης από μία δικαιική προσέγγιση οργάνωσης του διεθνούς εμπορίου και επίλυσης των όποιων διαφορών μπορούν να προκύψουν ανάμεσα στα κράτη, εν μέρει λόγω και των αδυναμιών ή των δυσλειτουργιών του δικαιοδοτικού συστήματος του ΠΟΕ, και μία στροφή προς πολιτικής χροιάς λύσεις και διαδικασίες με προσαρμογή στις απαιτήσεις και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε υπόθεσης και κάθε διμερούς σχέσης μπορεί να δείχνει, με μία πρώτη ματιά, πιο ευέλικτη και περισσότερο προσαρμοσμένη στις σύγχρονες απαιτήσεις. Μία τέτοια εξέλιξη, όμως, μειώνει τον βαθμό αντικειμενικότητας και προβλεψιμότητας. Πολύ περισσότερο, εκθέτει τις μικρότερες ή αναπτυσσόμενες χώρες οι οποίες, μακριά από τη σταθερότητα, την έκδοση αποφάσεων βάσει συγκεκριμένων ουσιαστικών και διαδικαστικών κανόνων και το αίσθημα ίσης μεταχείρισης που προσέφερε ο μηχανισμός επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ, κινδυνεύουν να ολισθήσουν σε πολιτικές λύσεις για εμπορικές διενέξεις που θα τους επιβάλουν οι ισχυροί της παγκόσμιας αγοράς. Παρά τις αδυναμίες του, που μάλιστα ενισχύθηκαν προς εξυπηρέτηση πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων συγκεκριμένων κρατών, το σύστημα του Οργανισμού, στο οποίο εντάσσεται και ο μηχανισμός επίλυσης διαφορών, στηρίζεται σε ευρέως αποδεκτούς κανόνες και στην ιδέα ενός ανοικτού εμπορίου μακριά από στρεβλώσεις και μικροπολιτικούς κρατικούς παρεμβατισμούς.

Οι διμερείς εμπορικές συμφωνίες δέχτηκαν κριτική με την έννοια ότι μπορούν να δημιουργήσουν διάκριση εις βάρος αναπτυσσόμενων οικονομιών οι οποίες, αν δεν υποκύψουν σε συγκεκριμένες δεσμεύσεις ισχυρών κρατών, θα μείνουν οι παρίες του διεθνούς εμπορίου. Οφείλουμε να επισημάνουμε, όμως, ότι η Ένωση, από την πλευρά της, έχει να επιδείξει μία σειρά συμφωνιών με χώρες της Αφρικής και της Ασίας, δίνοντάς τους κίνητρο για μία πιο δυναμική παρουσία στις διεθνείς αγορές αλλά και καθοδηγώντας τες μακριά από αθέμιτες και βλαπτικές του διεθνούς εμπορίου πρακτικές.

Το ότι η Ένωση, παρά τη στροφή της σε διμερείς συμφωνίες και εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης εμπορικών διαφορών, υπερασπίζεται σθεναρά τη συγκεκριμένη διαδικασία του ΠΟΕ μας επιτρέπει να αντιληφθούμε τα οφέλη αλλά και τις προοπτικές της. Ενάντια στις

αντιξοότητες που παρουσιάστηκαν, εργάζεται ώστε ο μηχανισμός, όχι μόνο να μην εκλείψει, αλλά να καταστεί πλήρως αποτελεσματικός. Εξάλλου, όπως διαφαίνεται και από τις πράξεις του παράγωγου δικαίου για την άσκηση της εμπορικής πολιτικής και τη λήψη των αναγκαίων μέτρων προς διασφάλιση των ενωσιακών συμφερόντων, δεν παραλείπονται οι αναφορές στη νομοθεσία και τις διαδικασίες του ΠΟΕ και η εναρμόνιση με αυτές. Οι εξελίξεις, πολιτικές και οικονομικές, θα δείξουν αν ο Οργανισμός και το νομικό πλαίσιο που τον απαρτίζει θα εξακολουθήσουν να αποτελούν τον βασικό πόλο ρύθμισης του παγκόσμιου εμπορίου και διευθέτησης των εμπορικών διαφορών των κρατών. Σε κάθε περίπτωση, δέον είναι να συνεχίσει η Ένωση τις πρωτοβουλίες, έστω και σε διμερές επίπεδο, προς μία νομική διευθέτηση εμπορικών ζητημάτων με διεθνή διάσταση που θα μπορούσαν ενδεχομένως να συνεισφέρουν και σε μία παγκόσμια αποκλιμάκωση σε μία περίοδο έντονης κρίσης και συγκρούσεων.